

MEZŐHEGYES VÁROS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

/MUNKAKÖZI ANYAG/

Tartalomjegyzék

Településtörténet	3. oldal
<i>Történeti telepítések, építkezések évszámai:</i>	11. oldal
A településszerkezet kialakulása	14. oldal
<i>Térképi mellékletek</i>	17. oldal
Természeti és művi értékek	24. oldal
<i>Táji, természeti értékek védelme:</i>	25. oldal
<i>Művi értékek védelme:</i>	29. oldal
<i>Országos védettség alatt álló épületek(műemlékek)</i>	30. oldal
<i>Helyi védelem alatt álló épületek</i>	79. oldal
<i>Helyi védelemre javasolt épületek</i>	93. oldal
<i>Értékes építészeti részletek, értékek</i>	110. oldal
Régészet	119. oldal
Értékelés	129. oldal

Településtörténet

A régészeti kutatások eredményei alapján joggal állíthatjuk, hogy Mezőhegyes igazgatási területének több része már az időszámítás előtt is lakott hely volt.

A honfoglalás idején a terület a Csanád nemzetséghez tartozó Ajtony tulajdona volt mindaddig, amíg Szent István mint lázadót meg nem ölte. A tatárjárás idején a terület – hasonlóan Magyarországon más területeihez – a közelben lezajlott csata miatt is, elnéptelenedett. A tatárjárást követően IV. Béla kunok betelepítésével igyekezett a térséget benépesíteni. Mivel letelepítésük nem járt eredménnyel, a XIV. századtól ismét magyarokkal népesítették be a vidéket.

A mai közigazgatási terület elnevezései közül több is valaha volt faluhelyeket jelölnek (Csatókamarás, Fecskés, Pereg, Árokospusztá).

Mezőhegyes nevét 1421-ben említik először írásos emlékek. 1421-ig a terület a Jáнки (Jánkfő) család tulajdona volt, akik Károly Róberttől szereztek azt. A család férfiágának kihalása után a mai közigazgatási terület különböző részei a Csáki majd a Nagymihályi család tulajdonába kerültek, de a Fecskés nevű határrész a Botos családé, míg Kamrás Brankovics György birtoka volt, de volt itt tulajdona a Csanádi püspökségnek is.

Mezőhegyes különböző területei 1434-ben, 1437-ben ill. 1444-ben a Hunyadi családhoz kerültek. Mátyás király 1464-ben a Jaksics családnak adományozta a birtokot, aki szerb jobbágysággal gyarapították a lakosságot.

Miközben két király – Ferdinánd osztrák császár és Zápolya János erdélyi fejedelem – küzdött a vidék uralmáért, közben a „nevető” harmadik, a török igazta le a területet. Ez egyúttal a vidék teljes elnéptelenedéséhez vezetett.

A török kiűzése után az idetelepített szerb határőrségtől szenvedett a lakosság, míg végül az itt maradt magyar is végleg a környék városaiban keresett menedéket. Mezőhegyes is mintegy további 100 évig lakatlan füves pusztá maradt. A pusztá tulajdonjoga az 1700-as évek elején visszaszállt a kincstárba, amely 1000 holdas darabokban bérbe adta azt a hadsereg szállítóinak.

Az 1785-ös év fordulópont Mezőhegyes történetében. II. József 1784. december 20-án aláírt és 1785-ben kiadott rendeletével alapította Mezőhegyest annak érdekében, hogy a lótenyésztés felvirágozzon és a parasztemberek is jó vérvonalú lovakat használhassanak. Az alapítólevél mezőhegyesen levő példánya a II. Világháború alatt elkallódott, a másik példányát pedig Torontál vármegye levéltárában helyezték el.

A tenyésztésre és a tartásra a mezőhegyesi pusztát mint helyszínt Csekolics József százados választotta. A pusztát akkor Bogdanovics Bernát özvegye bérelte, aki saját lovainak átvételét szabta feltételül a bérletről történő lemondásáért. A kamarási pusztát is Mezőhegyeshez csatolták, így 1785 áprilisára a ménes alapításának adminisztratív része befejeződött.

Az építkezéseket ezt követően kezdték meg, melyre a császár 400.000,- Ft-ot engedélyezett. Ezt később még 10.000,-Ft-tal megtoldotta és Arad vármegye is hozzájárult az építkezésekhez 13.200,-Ft 25 krajcárral. Az építkezést a bécsi Katonai Építészeti igazgatóság tervei szerint Hacker pesti építési vállalkozó végezte Kohlofer és Le Fevre katonai mérnökök irányításával. 200 kőműves és 150 ács dolgozott az építkezéseken a segéderőn kívül. 1787 nyarán maga a császár is megtekintette az építkezést.

A mezőhegyesi ménest katonai és személyi ügyben a Bécsi Főhaditanács felügyelete alá helyezték. A legfőbb haditanács 1785. szeptember 28-ai határozatával rendszeresítette az állandó ménesparancsnokságot.

A lovakat az egész Monarchia területéről vásárolták össze. Hoztak lovakat Bukovinából, a Waskonti ménesből, vásároltak Holstein és moldvai kancákat. Vásárlás útján rendelkezésre állt 194 mén is. Ezekből választottak ki tenyésztésre 362 kancát és 22 mént, melyek közül 1 holicsi, 1 holsteini, 1 angol, 1 berber, 4 erdélyi, 1 lengyel, 4 lipicai, 1 mecklenburgi, 1 nápolyi és 6 spanyol származású volt. Ezek lettek a törzsmének. A tartás szilaj volt, a tenyésztés pedig természetes úton ment végbe.

A továbbiakban a ménes lett a háborúk idején a ló- és szarvasmarha szállító is. Erre a célra felvásárolták az állatokat, melyeket itt tartottak majd lábon elszállították a kívánt helyre. Amikor már az előző feladat számára nem volt elég hely, létrehozták Csekonics javaslatára a Bábolnai Állomást, amely eleinte Mezőhegyes melléktérsége volt, és csak 1806-tól lett önálló katonai ménes.

1789. március 20-án II. József vásárjoggal ruházta fel Mezőhegyest. Évente kétszer, áprilisban és októberben kellett a vásárt megtartani. Tulajdonképpen ezzel lett Mezőhegyes város.

Csekonics József 1806-ban került el Mezőhegyesről, és ezzel le is zárult egy szakasz a ménes történetében. Csekonics érdeme, hogy a magyar ló nem esett áldozatul a török világ után megindult sok avatatlan kísérletezésnek, és távozásakor a mezőhegyesi ménesnek már európai híre volt.

A Napóleoni háborúk alatt nagyon szomorú korszak kezdődött Mezőhegyes történetében. A háború alatt az összes felvásárolt lovat idehozták. Ide kerültek továbbá a tönkrement lovak is, ezzel nagymértékben megnőtt a beteg állatok aránya. Havonta 90-100 ló pusztult el.

Azért, hogy a bajokon úrrá legyenek, a csikók jelentős részét átküldték Bábolnára, 1000 lovat eladtak és a beteg-gyanúsokat kiirtották.

A megmaradt állományt ekkor osztották be először használhatóság szerint „hátas” és „kocsis” lovak ménesébe. Bukovinából kancákat vásároltak. Ez volt az utolsó kancavásárlás, azóta a hiányt saját nevelésű kancáiból pótolta Mezőhegyes. A ménes életében nagy jelentőségű döntés volt az, hogy 1815-ben a pót-ló méneseket megszüntették, Mezőhegyest „katonai ménes” elnevezéssel tisztán törzsménnek nyilvánították.

Lófajták:

Nonius

A napóleoni háborúk során az osztrák császári hadak a francia rosiéresi ménesből több fiatal mént zsákmányoltak, köztük egy Nonius nevű világospej anglo-norman mént is, melyet 1816-ban Mezőhegyesre osztottak be. Az 1810 január 16-án született Nonius Senior 1816-tól 17 éven állt a tenyésztésben, ez idő alatt 368 kancát fedezett, amely fedezésekből született 79 mént és 137 kancacsikót soroltak be a ménes törzsállományába. Utódai közül 15 törzsmén fia fedezett összesen 100 tenyészéven keresztül Mezőhegyesen. Ivadékaival szoros rokontenyésztést űztek, melynek következtében

kialakult a fajta konszolidált jellege, és az a kor követelményeinek megfelelő középnehéz katonai háts és hámos típus, melyet az akkori hadsereg leginkább igényelt.

A széles körben használt beltenyésztés azonban nemcsak előnyökkel járt, hanem kialakultak bizonyos küllemi hibák is, melyeknek kiküszöbölésére kiváló, szilárd szervezetű angol telivér méneket alkalmaztak. A századfordulót nem sokkal megelőzően fedezett Mezőhegyesen az a négy törzsmén, amelyek utódaikon keresztül több generáción át rögzítették és alakították a fajtát. Ezek a Nonius XXIX, Nonius XXXI, Nonius XXXVI és Nonius XLII, amely mének genealógiai vonalát egy 1943-ban kelt rendelet alapján az előbbi felsorolás sorrendjében A; B; C; D vonallal illetik. Ez a besorolás mind a mai napig fennmaradt annak ellenére, hogy 1965-ben a törzsmének számozását újból 1-gyel kezdték, tekintet nélkül a korábbi vonalbeosztásra.

A II. világháború után a ló katonai hasznosítása gyakorlatilag megszűnt, és a nóniusz főleg az Alföld igáslovaként vált kedveltté. 1989-től, a Nonius Lótenyésztő Országos Egyesület megalakulásától kezdődően ismét a fajtatiszta tenyésztés és a génmegőrzés a meghatározó tenyésztési cél.

Gidran

A fajta eredete 1816-ig nyúlik vissza, amikor a fajtaalapító arab mént, *Gidran Senior*-t Fechtig báró megvásárolta. A sárga mén 6 törzsmén ivadékot adott, amelyek közül *Gidran I.* nevű fia Mezőhegyesen vegyes (arab, moldvai, erdélyi, magyar, mecklenburgi) kancaanyagot fedezett. 1840 után a szín szerinti csoportosításkor derült ki, hogy a mezőhegyesi sárga színű ménes főként *Gidran* származású. Ezt követően lett tudatos gyakorlat a Mezőhegyesen alkalmazott vonaltenyésztés. A törzs, a vonal 1885-ben lett hivatalosan fajtává minősítve. A fajtakialakítás és fajtafenntartás során szisztematikusan használták az arab mének mellett az angol telivéreket is. Ebből adódóan a *gidrán* fajtát angol-arab populációnak tekinthetjük. Számuk 1849 és 1920 között 100 körüli létszámban stabilizálódott.

1920 után a fajta hányatott sorsot élt. Előbb 74 kanca hadizsákmányként Romániába került, további 11 elkallódott. A megmaradt 13 egyedből 1944-re újból 90

kancára fejlesztették az állományt, de a II. világháború miatt beálló veszteségek miatt csupán 28 kanca maradt meg. Ezt követően a lótenyésztésünkre jellemző állapotok ezt a fajtát is határozottan sújtották.

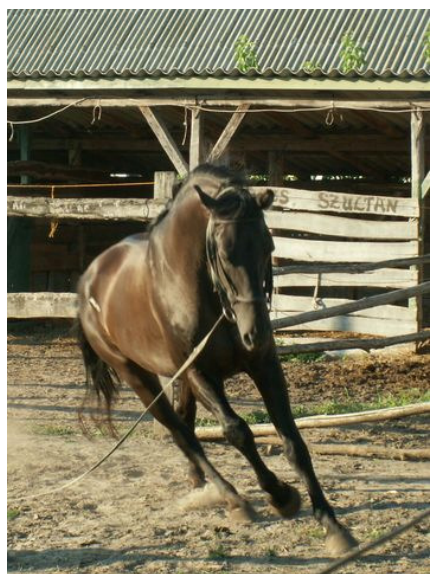
Erőtéljes szervezetű, többnyire nagy rámájú, inkább háttas típusú fajta. Könnyű, elegáns kocsilóként is használható. Feje az anglo-arabokra jellemzően nemes, szikár, inkább egyenes profilvonalú. Nyaka középmagasan illesztett, hosszú, jól ívelt, esetleg középhosszú. Marja hosszú, magas kifejezett baltavágással. Többnyire jól izmolt. Az angol telivér kedvező maralakulása kifejezésre jut. Háta, ágyéka középhosszú, feszes, széles, jól izmolt. Az angol telivér génhányadtól függően a mellkas többé vagy kevésbé mély, de mindig terjedelmes. A lapockája dőlt, jól izmolt, terjedelmes, elég hosszú. Az arab hatása ellenére a jelenlegi populációnk feltűnően erős csontú. Az erőteljes szervezet kifejezésre jut a tömegességben is. E tekintetben a Gidran IV., Gidran VIII. törzsméneknek pozitív szerepük volt. Nagy tömegű, rámás egyedei is nemességet mutatnak.

Furioso-North Star (korábbi nevén mezőhegyesi félvér)

A fajta kialakulása 1841-től veszi kezdetét, amikor a 3. és a 8. számú pej ménes kancáit a gróf Hardegg altábornagy mezőhegyesi ménesparancsnok által lichteinstein hercegtől vásárolt Furioso nevű pej angol telivér ménnel kezdik fedeztetni. 1852-ben Mezőhegyesre került a lovag Waljemare tábornok által Angliában vásárolt North Star nevű angol telivér mén, amelyik 6 éven át fedezi a pej ménes főleg angol hátterű kancáit.

1867 után Kozma Ferenc irányítása alatt a két mén ivadékait egymás között tudatosan tenyésztették és egyéb angol telivér vonalat csak anyai ágon engedtek az állományban érvényre jutni, és az ilyen telivérezett kancákat Furioso vagy North Star ménnel minden esetben visszakeresztették. Ezen alaposan kigondolt és precízen végrehajtott, mai napig korszerű tenyésztési szisztéma eredményezte a mezőhegyesi ménes és a mezőhegyesi lófajták mindmáig nosztalgiával emlegetett fénykorát. Ennek a következetesen végrehajtott tenyésztési módszernek eredményeképpen a mezőhegyesi félvér Magyarország legtömegesebb angol félvér fajtája lett. A fajta egyedei az ország legjobb igáslovai voltak, de hintóslovakként is kitűnően beváltak különösen a nehéz és hosszú utakon. Egyesek közülük mint vadászlovak értek el szép sikereket, a katonaságnál pedig hátszlóként voltak keresettek. Népszerűségüket külön növelte, hogy erőteljes csontozatuk ellenére is finomságot és élénk vérmérsékletet mutattak.

Ugyancsak viharos időszak volt a ménes életében az 1848-49-es szabadságharc, ill. az azt követő időszak. A sokszor árulásoktól sem mentes időszak végén a legsúlyosabb gondot azonban a harcok lezárulásával a méneshez került beteg lovak jelentették, amelyek jelentősen lerontották a ménes törzsállományát, melynek következtében igen sok ló pusztult el. A vérfrissítést 1852-ben hajtották végre több angol és arab mén vásárlásával, melyek között találjuk a már említett North Star-t is.

Mezőhegyesen a magyar gulyát 1860-62-ben alapították. A törzsállományt a környékbeli nemesi gulyákból vásárolták, de hoztak bikákat még Debrecen városából is.

1862-ben még egy újdonsággal, póni ménes alapításával próbálkoznak. A kísérlet azonban csak 1867-ig tartott.

1863-ban alapítják az angol telivér tenyészetet, előbb kisbéri, majd saját nevelésű kancákkal.

1865-ben gróf Almásy Kálmán sarkadi uradalmából származó kocákkal és József főherceg kisjenői uradalmából származó kanokkal alapították meg a mangalica sertésenyészetet. A tenyésztést a XX. században is évtizedekig folytatták.

Az 1867-es kiegyezés Mezőhegyes életét is befolyásolta. 1869 január elsejével Mezőhegyes magyar tulajdonba került. Ettől kezdve lett a „császári és királyi ménes” „magyar királyi Állami Ménesbirtok”. Az elkövetkező évtizedek viszontagságok mellett szép sikereket is hoztak, köszönhetően Kozma Ferenc kitartó munkájának. 1872-ben ismét Mezőhegyesre látogatott I. Ferenc József császár, aki gratulált Kozma munkájához. Az eredményes tenyésztést jól mutatja az 1873. évi bécsi és az 1878. évi párizsi világkiállítás több aranyérme ill. oklevele.

Miközben a lótenyésztés színvonala továbbra is világhírű maradt, a gazdaság többi része a szó szoros értelmében csődbe jutott, így szükség volt annak teljes újjászervezésére is. Ebben igen nagy szerepe volt Gluzek Gyulának, aki 1876-ban került Mezőhegyesre igazgatónak.

1879-ben indult meg, először kísérleti jelleggel, majd pedig gazdasági céllal a cukorrépa termelése. Ehhez gőzekéket szereztek be, amely valószínűleg első ilyen szerkezet volt az alföldön. A cukorrépát az 1883-85-ben épület szeszfűtőházakban dolgozták fel. A cukorgyár megépítése csak az Élővíz-csatorna megépítésével együtt történhetett,

1889-ben. Az első gyár egy éven belül leégett, de az 1890-es betakarításra már állt az új. Nagyobb gyárpépület.

Kiemelt jelentőséggel bírt a rendes nyomtávú vasút megépítése 1882-83-ban, amely három irányba is bekapcsolta a települést a vasúti közlekedésbe. A rendes nyomtávú vasút mellett gazdasági célú kisvasút-hálózatot hoztak létre.

1883-ban gőzmalom épült, amelyhez pékséget is létesítettek. 1884-ben megépült az első távbeszélővonal is. 1888-ban létesítették az elevátor magtárat.

Az 1913-as, több áldozattal járó hadgyakorlatot sajnos követte az I. Világháború kitörése, amely a mezőhegyesiek vonatkozásában is sok áldozattal járt. A Tanácsköztársaság alatt sem történt földosztás Mezőhegyesen, így a gazdaság egyben maradt. A román megszállásnak mindaddig nem volt következménye, amíg 1920 januárjában nem vált véglegessé, hogy Mezőhegyes továbbra is Magyarország része marad. Ekkor a 11 hónapos megszállást a totális kifosztás követte, amelytől csak azok a javak menekülhettek meg, melyet el tudtak rejteni. A kifosztás következményeit mintegy 5 évig tartó megfeszített munkával sikerült csak többé-kevésbé helyreállítani.

A II. Világháború ugyanúgy, ahogyan az első is, fejlődésének csúcsán érte a Ménesbirtokot. Most is a Dunántúlra szállították el a legértékesebb állatokat, ám ezek közül igen sok még tovább került, és a háború befejeztével alig került vissza állat a birtokra. Egyéb javakban sem volt jobb a helyzet, mint az I. Világháborút követően. Szinte csak a föld és az épületek maradtak meg és a vezetők is elmenekültek.

A földosztás után megmaradt birtoktestet 9 kerületre osztották. Ezek a kerületek elődjekhez képest lényegesen kisebbek voltak, hiszen a gazdaság területe kb. harmadára zsugorodott. Sikerült nyugatról 120 kancát és 9 mént visszaszerezni törzskönyveikkel együtt, így ismét megteremtődött az alap az újraépítkezéshez. A lótenyésztés mellett újra megindult a juh-, sertés és baromfitenyésztés, továbbá a növénytermesztés is.

Az 1950-es évektől kezdődően megindultak az új építkezések, de a régi épületek fenntartására nem sok gondot fordítottak, így azok állapota rohamosan romlott. Hátráltatta a fejlődést, hogy igen sűrűn cserélődött a vezetés. Több megfontolatlan döntésnek az lett a következménye, hogy 1962-ben veszteséggel zárta az évet a gazdaság. Végül is a stabil vezetés ismét felvirágoztatta a gazdaságot. Szép eredményeket értek el a lótenyésztésben is, bár néhány döntést (ménesfajták ide-oda helyezése az országon belül) semmiképpen sem szakmai alapon hoztak meg.

Mezőhegyes lakóinak élete alapításától napjainkig összefonódik a Ménesbirtok életével, történetével. Igaz ez még ma is, hiszen láthatjuk, hogy Ménesbirtok felszabdalásával, a kapcsolódó mezőgazdasági tevékenységek elsorvasztásával a településen élők száma is jelentősen csökken még napjainkban is.

A település 1971-ben kapott nagyközségi címet. 1984-ben - a nagyközségek közül elsőként - a Magyar Urbanisztikai Társaság Hild-émlékéremmel tüntette ki. Mezőhegyest 1989. március 1-jén nyilvánították várossá. A várost érzékenyen érintette az 1997-ben történt 110 éves cukorgyár megszüntetése is.

Történeti telepítések, építkezések:

1785: a ménes helyének kitűzése, az építkezések megindítása

- II. és III. laktanya
- parancsnokság épülete
- kápolna
- I. sz. állatkórház
- pékműhely (pekeráj)
- központi lóistálló és tehénistálló
- magtár (öreg csűr)
- lovarda (nem a mai)

1787: a határ felmérése és táblákra osztása, melyek között „trifteket”, lófuttatókat hagytak ki; ettől kezdve kapták a majorok azt a számozást, amelyik táblában felépült. (A központ neve „nagy-hodály”; a mai napig használt elnevezés a temetőével együtt: a temető 19-es számot kapta, ezért: „majd a 19-ben megoldódik” szóhasználat a végső nyughelyre utal)

1789: két év szünet után indul meg ismét az építkezés

- protestáns imaház
- Bábolnai Állomás megalapítása, amely később vált önállóvá,
- malom (a kör alakú szárazmalmok), mészárszék, a „Hangai” vendéglő.

1800: az alapozó építkezések befejezése

- 12 hatalmas istálló.

1809:

- fedett lovarda,
- bélyegző akól,
- csikóistállók („csikó állás”)

1818:

- állatkóroda (állatkórház),
- két új istálló a 7-es és a 82-es járásban.

1830-32:

- 7 zabsiló (bolond-torony) megépítése

1845:

- római katolikus templom

1847:

- ember „kóroda” 83 ágygal, gyógyszerházzal és orvosi lakással (későbbi „nagyiskola”)

1861:

- 21-es majori intézői lakás

1862:

- 28-as major iskola és tanítói lakás

1865:

- római katolikus plébánia és iskola

1881:

- a birtok teljes területét összekötik saját belső telefonhálózattal

- 1882-83:
- rendes nyomtávú vasút megépítése
- 1883-85:
- szeszgyárak(összesen 7) építése (ma már csak egyetlen egy rommaradványa látható)
- 1884:
- gőzmalom építése (sütőházzal együtt) + körfürész
- 1885
- kaszinó – ma Centrál – megépítése
 - első ártézi kutak fúrása (40-120 m talpmélységgel), a metángázt világításra és motorikus célokra használták
- 1886:
- járványkórház a 19-es erdőben
- 1887:
- távírvonal mezőhegyes bekapcsolásával Temesvár-Budapest között
 - óvoda építése
 - 4 önálló szobás, közös szabadkéményes konyhájú cselédlakások építésének kezdete
- 1888:
- elevátor magtár megépítése
- 1889:
- az Élővíz-csatorna megépítése
 - cukorgyár létesítése
 - gazdasági kisvasút létesítése
 - ravatalozó megépítése
- 1890:
- rétek öntözésének megkezdése
 - elkészül a digesztor (az állati tetemek megsemmisítése, hasznosítással)
- 1891:
- vasúti vendéglő és jéggyár építése
- 1893:
- a téglagyár és a kendergyár megépítése
- 1894:
- nőtlen tisztalak (Kantár) elkészülte
- 1896:
- Milleniumi emlékmű felállítása a volt „parkerdőben”
- 1897:
- Kozma Ferenc szobrának felavatása
- 1904:
- víztorony és vízvezeték létesítése
- 1909:
- református templom építése
 - a római katolikus templompark kialakítása
 - a jelenlegi kórház megépítése

1910:

- strand létesítése
- vágóhíd építése

1920-23:

- nyolc tanyai iskola építése

1920:

- a ménesbirtok körülkerítése (ez a kerítés volt a gránic)

1923:

- Mezőhegyes villamosítása
- Kulturcsarnok építése
- állomáshoz vezető sétány építése

1927:

- sportpálya létesítése

Fásítás:

1807: bizottság az erdőtelepítés megtervezésére,

1809: erdősítés megkezdése (tölgy, szil, kőris),

1816: újraindított telepítés

- 8 ménesistálló körbeerdősítése,

1817: komlósi, 1819: kamarási, battonyai és fecskési utak szilfasorai (1934-36-ban szedték ki azokat)

1830:

- pitvarosi út fásítása + 20 erdő
- 1848 már 1152 kat. hold (~660 ha)erdő volt, jellemző fák:szilfa és kőrislevelű zöld juhar

A településszerkezet kialakulása

Mezőhegyes város településszerkezetének kialakulását egyedi körülmények befolyásolták. Ahogyan azt a történeti ismertető tartalmazza, a település helyén az 1784-es alapítás idején pusztát terült el. Jól mutatja ezt az I. katonai felmérés¹ – amely a mai Magyarország területén 1782 és 1785 között zajlott – idején készített térkép, melyen csak az egyes puszták nevei ill. az országutak találkozásánál a mai Csikós-csárda vagy annak elődje látható mint szállásépület.

A második katonai felmérés² – amely Magyarország területén 1819 és 1869 között zajlott – idején, amely Mezőhegyesen minden bizonnyal 1845 után zajlott, jól láthatók az alábbi majorok, épületek.

- 6-os major egyes épületei,
- 17-es major: istálló,
- 18-as major: csárda, Hild-udvar, zabsilók, gabonaforgalmi tárház
- 20-as major: Istálló,
- 21-es major: magtár,
- major: istálló, zabsiló,
- 39-es major: istálló, zabsiló,
- 48-as major: istálló,
- kovácsházi erdő: erdészház, amely ma már csak rom,
- mai belterület: kórház, katolikus templom, reprezentatív istálló, szárazmalom, „ménés udvar” épületei: Parancsnoki épület, É-i és D-i kaszárnya, központi istálló, fedeles lovarda.

Ahogy a II. katonai felmérésen jól látható, kialakult az a sajátos településszerkezeti előzmény, amely mind a mai napig jellemzi a várost: a Ménésbirtok területét kerületekre osztották, a kerületekben majorságokat alakítottak ki, melynek célja elsődlegesen a lótarás és lótenyésztés volt. Természetesen, ahogy azt a településtörténet ismerteti, a későbbiek során a lótarás és tenyésztés mellett a mezőgazdaság más területeivel is bővült az itteni gazdaság.

A II. katonai felmérés jól mutatja a történeti részben említett erdőtelepítések helyét, kitűnően ábrázolja a fasorokat – ezekből néhány egyed ma is megtalálható – továbbá a mai belterületen a parancsnoki épülettől nyugatra és délre elterülő parkokat, amelyeket ma már csak a mai utcaszerkezet vonalvezetése tükröz vissza, de az is csak részben. Az egykori park szerkezetét mutathatja a Dózsa György, a Deák Ferenc, a vasút és a Tavasz utca. A fasorok nyomvonalát tükrözi a mai Posta utca és a Kozma Ferenc utca; ez utóbbit a megmaradt fasor elemei helyi védelemmel.

Ki kell még emelni a „gránic”, azaz a határvonal megjelenését, amely fizikai értelemben is határt, védelmet jelentett a történeti részben leírtak szerint. Azt is el kell mondani ugyanakkor, hogy ez egyfajta különállást is adott, ami bizonyos értelemben vélt vagy valós „rangot kölcsönzött” a gránicon belül élőknek.

A térképen beazonosítható épületek alapján arra lehet következtetni, hogy a felmérés Mezőhegyesen mindenképpen 1845 után történt.

A III. katonai felmérés³ Mezőhegyesen 1889 és 1893 között zajlott, hiszen a cukorgyár már feliratként is szerepel a térképen, de a kendergyárat még nem lehet

¹ 1.sz. térkép

² 3.sz. térkép

³ 2. sz. térkép

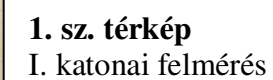
megtalálni. Jelentős elem az előző felméréshez képest a vasútvonal megjelenése a vasútállomással együtt, továbbá az Élővíz-csatorna, amely tulajdonképpen a cukorgyár létesítésének előfeltétele volt és megalapozta a későbbi öntözéses gazdálkodást is. Ennek előnyeit mind a mai napig élvezzi a város mezőgazdasága.

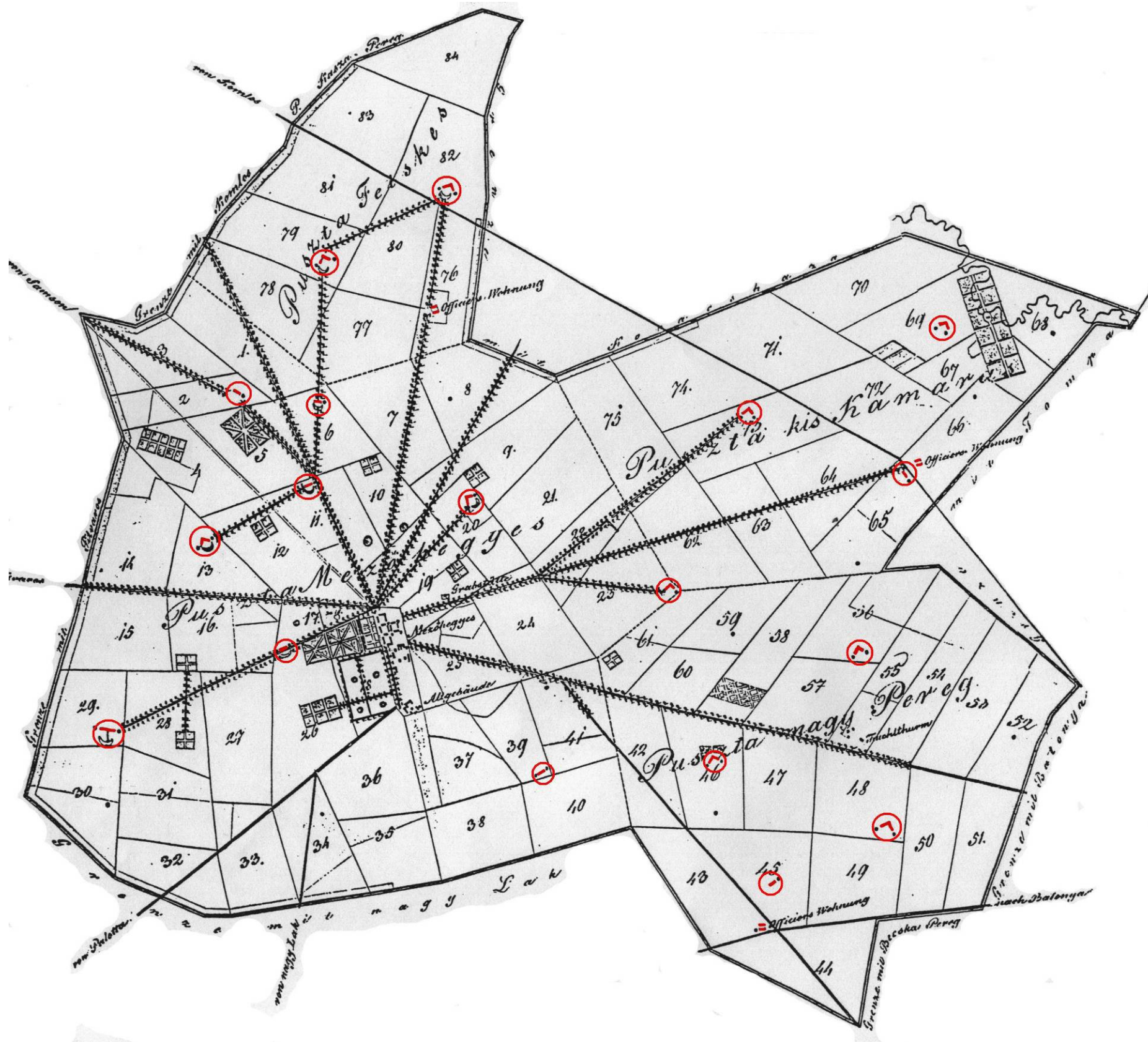
A település szerkezete mindmáig őrzi ezt a kialakult rendszert: A méneparancsnokság épülete köré fejlődött ki a város belterülete (sajnos a parkok kárára), a kerületközpontokból kialakult majorságok pedig ma is a külterületi beépített területeket adják. A birtoki majorok mellett – melyek kialakítása főleg a privatizálást követő megosztás miatt szabálytalan, kissé kaotikus – vannak az ún. önkormányzati majorok, melyek szabályos utca- és telekszerkezetűek. Ez utóbbiak inkább az egykori tanyákat jelentik, de sok esetben mára már teljesen elnéptelenedve.

A történeti háttér miatt nincsenek egyedi tanyák a közigazgatási területen, továbbá egyáltalán nem jellemző a mezőgazdasági földterületek elaprózottsága. A fejlesztés során is az a cél, hogy ezt a sajátos településszerkezetet megőrizzük.

Térképi mellékletek

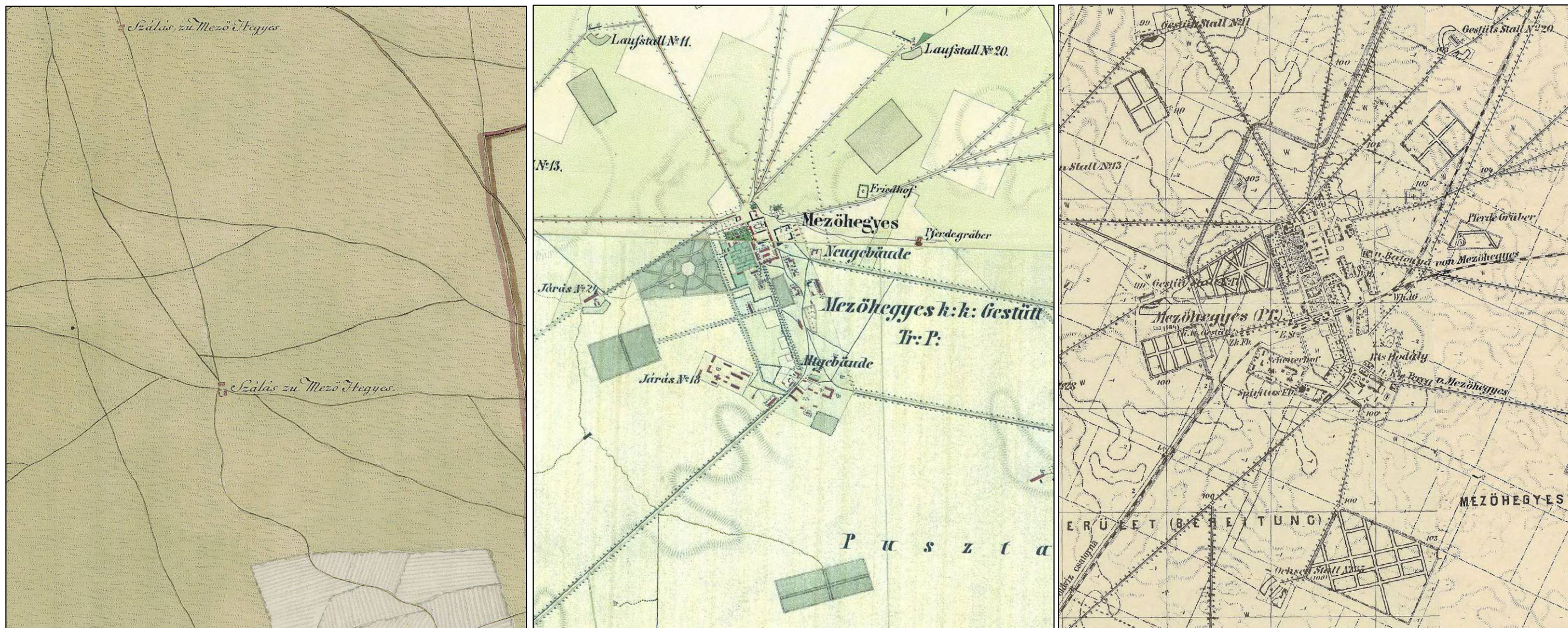

2. sz. térkép

1787-es állapot. a 84, egyenként 500 holdas major kialakításáról (pirossal jelölve az első istálók) (forrás: „Mezőhegyesi majorok” tanulmányterv)

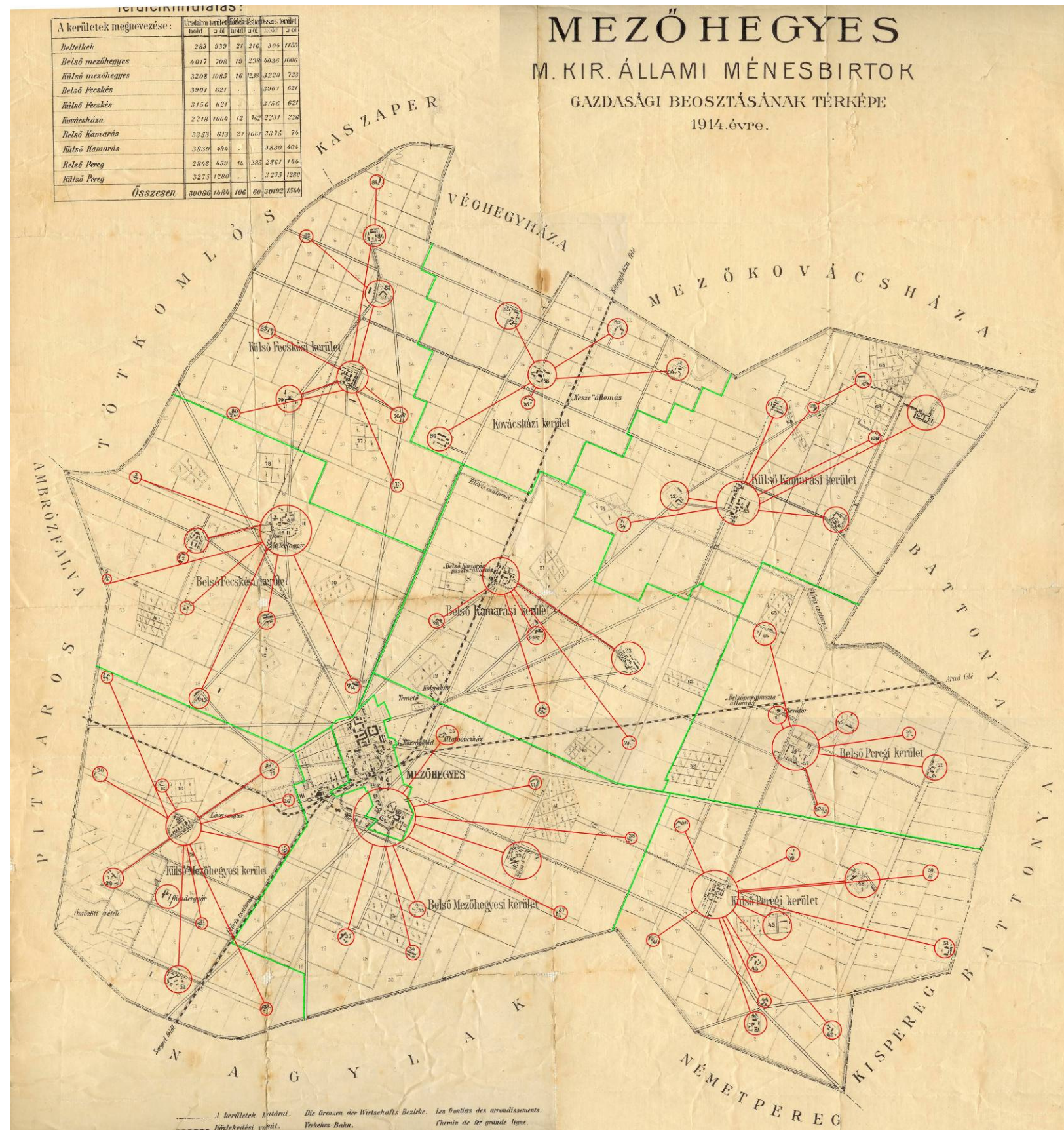
3. sz. térkép
II. katonai felmérés

5. sz. térkép

A belterület fejlődése a 3 katonai felmérés térképei szerint

6. sz. térkép

1890 és 1894 között a 8 kerületre osztott birtokot egy 9. kerülettel egészítették ki. Ezzel együtt a járások száma is 90-re nőtt. (forrás: „Mezőhegyesi majorok” tanulmányterv)

Természeti és művi értékek

Táji, természeti értékek védelme:

A természeti adottságokra, a táji értékekre vonatkozó vizsgálatok szerint Mezőhegyes külterületén az egykori élőhelyek gazdag élővilágát őrző erdőfoltok, vizes élőhelyek, gyepterületek (mezsgyék) találhatóak. A mezőgazdasági területek közé ékelődött táji, természeti értékek megőrzése, védelme a Szabályozási Terv kiemelt feladata.

Országos jelentőségű védett területek, illetve természeti emlékek:

- a Natura 2000 területek, valamint
- a természetvédelmi törvény erejénél fogva védett természeti emlékek, a kunhalmok

Natura 2000 területek

Az Európai Unió csatlakozással Magyarországra is kötelezőek lettek az Unió irányelvek, így Magyarországon is felmérték az Unió listákon szereplő növény- és állatfajok, illetve élőhelyek előfordulásait. Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004 (X.8.) Korm. rendelet, ill. az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 45/2006 (XII. 8.) KvVM rendelet alapján Mezőhegyes közigazgatási területét a kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területek (Száráz-ér - KMNPI, Mezőhegyes-Battonyai gyepek - KMNPI) érintik.

Száráz-ér (HUKM20004) kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek: 0319/3, 0319/4, 0329, 0335/1, 0335/2 hrsz.-ú területek.

Mezőhegyes-Battonyai gyepek (HUKM20009) kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek: 0100/2, 0125, 0126/1, 0126/2 hrsz.-ú területek.

Országos jelentőségű védett természeti emlék (kunhalom)

Tájtörténeti, tájképi, történelmi és kulturális szempontból értékes területek a kunhalmok – bár a kunhalmok jegyzéke még nem készült el – a Természetvédelmi törvény erejénél fogva *országos jelentőségű védett területnek* minősül.

A kunhalmok a legrégebbi emberalkotta kultúrtörténeti emlékeink. Az Alföld e sajátos tájképi elemei olyan kúp vagy félgömb alakú képződmények, melyek legtöbbször víz mellett, de vízmentes helyen épültek és temetkezési helyként, településhelyként, őrhelyként vagy határjelzőként szolgáltak. Ezen kívül minden korban betöltöttek valamilyen szerepet, ma például ezek a legpontosabb földmérési pontok. Sajnos számos halom esett áldozatul úgy, hogy a nagyüzemi táblák kialakításakor, a meliorációs munkák elvégzésekor az öntözőcsatornákkal kettévágták, levágták, esetleg elhordták.

Mezőhegyes külterületén – a KMNPI adatai alapján – egy jelentős kunhalom található, mely a Csongrád és Békés megye határán fekvő Barta-halom (EOV koordinátái: 781352, 114281), határhalom lévén csak egy része nyúlik át Mezőhegyes külterületére.

Helyi jelentőségű védett területek, illetve természeti emlékek

Jelenleg Mezőhegyes külterületén – a helyi védelem alatt álló természeti emlékek az alábbiak:

- Rajta-erdő: a Száraz-ér partján kb. 150 éves kocsányos tölgy (hrsz.: 335),
- 22-es major: kb. 100 éves szürkenyár (*Populus canescens*), ill. kb. 120 éves platán (*Platanus x hispanica*)
- 48-as major: 15 db kb. 180 éves kocsányos tölgyek (*Quercus robur*)
- 29-es erdő: 1 db kb. 250 éves kocsányos tölgy (*Quercus robur*), ill. jegenyenyár (*Populus nigra 'Italica'*) fásor, hrsz.: 747
- 32 major: kocsányos tölgyek (*Quercus robur*) hrsz.: 702-730
- 6-os major: kocsányos tölgyek (*Quercus robur*),

Helyszíneléseink során a külterületen több értékes, helyi védelemre érdemes természeti elemet tártunk fel (a védendő mezsgyék megjelölése a KMNPI adatszolgáltatása):

- 6-os major: vadgesztenyék (*Aesculus hippocastanum*),
- 39-es major: kb. 20 db idős kocsányos tölgy (*Quercus robur*),
- 39-es majorba vezető út É-i oldalán lévő erdősávban lévő idős hársak (*Tilia* sp.), kőrisek (*Fraxinus* sp.)
- 21-es major: kocsányos tölgy (*Quercus robur*),
- 22-es majorba vezető út mentén idős vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) fásor,
- 73-as majorba vezető földút mentén idős kocsányos tölgyekből (*Quercus robur*) és kőrisből (*Fraxinus* sp.) álló fásor,
- 73-as major idős kocsányos tölgy (*Quercus robur*)
- 81-es major idős kocsányos tölgy (*Quercus robur*)
- 47-es major bevezető útja menti idős tölgy fásor (*Quercus robur*)
- 28-as major idős kocsányos tölgy (*Quercus robur*)
- közúti mezsgyék: Tótkomlói út (műút-erdő közötti mezsgye 27,2-27,7 km szelvény 500 m hosszú és 14 m széles)
- vasúti mezsgyék:
- Battonyai vasúti mezsgye (vasút mezsgye 402-488-as vasúti szelvény, 8700 m hosszú, 6+5 m széles mindkét oldali szakasza)
- Csanádpalotai vasút (vasút-csatorna között mezsgye, vasútmezsgye, vasút-erdő között mezsgye 514,5-573 km vasúti szelvény, 5950 m hosszú és 6+4 m széles mindkét oldali szakasza)
- Mezőkovácsházi vasút (vasút mezsgye 4800 m hosszú, 5+4 m széles mindkét oldali szakasza)
- Pitvarosi vasút (vasútmezsgye, vasút földút között mezsgye 720-721 km szelvény, 175 m hosszú és 4+4 m széles mindkét oldali szakasza)
- földút mezsgyék:

- Aradi út (földút-csatorna közötti mezsgye, 2350 m hosszú 10 m széles szakasza)
- Csatókamarási út (földút mezsgye, 3550 m hosszú 10 m széles szakasza)
- Mezőhegyes-Tótkomlós határmezsgye (földút mezsgye 2700 m hosszú, 7 m széles szakasza)
- Mezőhegyes-Pitvaros, Mezőhegyes-Ambrózfalva határmezsgye (földút-csatorna közötti mezsgye 6050 m hosszú, 9 m széles szakasza)
- Mezőhegyes-Csanádpalota, Mezőhegyes-Pitvaros határmezsgye (földút mezsgye, csatorna földút közötti mezsgye 4600 m hosszú, 8 m széles szakasza)
- Peregi löszgyep (földút mezsgye 7 m széles, 1825 m-e szakasza)
- szabad mezsgyék:
- államhatársáv (B52-B73;B73-B86, B86-B94)(2-4 méter széles, 7800+4875+3300 méter hosszú szakasza)
- Mezőhegyes-Battonya határmezsgye, Gránic (csatorna-árok közötti mezsgye, 1550 méter hosszú, 20 méter széles szakasza)
- helyi védelem alá helyezése javasolt.

Jelenleg Mezőhegyes belterületén helyi védelem alatt álló természeti emlékek az alábbiak:

- Művelődési Ház parkja: platánok (*Platanus* sp.), hársak (*Tilia* sp.), vadgesztenyefasor (*Aesculus hippocastanum*) hrsz.: 721,
- Templomkert: vérbükk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), magas kőris (*Fraxinus excelsior*), vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*), törökmogyoró (*Corylus colurna*) hrsz.: 716,
- Strandliget: keskenylevelű tölgy (*Quercus robur* v.r.), szürkenyár (*Populus canescens*), fekete nyár (*Populus nigra*), mezei juhar (*Acer campestre*) hrsz.: 905/1, 905/2, 907
- Kozma Ferenc utca: hársfasor (*Tilia* sp.) és a hozzácsatlakozó Ómezőhegyes környéki kocsányos tölgyek (*Quercus robur*), vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) fasor, hrsz.: 1040, 871
- II. József körúti japánakác (*Sophora japonica*)-sor,
- Petőfi sétány juharsor (*Acer campestre*),
- Centrál előtti kocsányos tölgy (*Quercus robur*)
- Mezőhegyes-Ménésudvar: 1819-ben ültetett platánfa (*Platanus* sp.) törzskörmérete 480 cm (indiai eredetű platán), valamint a többi platán és értékeesebb faegyed nemesnyár kivételével, hrsz.: 730

Zöldfelületi vizsgálataink során számos egyéb természeti értéket tártunk fel, melynek helyi védelem alá helyezését javasoljuk:

- Kossuth Lajos utca – Battonyai úti csomópontban lévő 3 db idős kocsányos tölgy (*Quercus robur*) és 2 db jegenyenyár (*Populus nigra* 'Italica') hrsz.: 827,
- a Battonyai út és Hársfa u. sarkán lévő ostorfa (*Celtis occidentalis*) csoport, hrsz.: 786/18

- a Kossuth Lajos u. - Hild János utca sarkán - telken belül - lévő platán (Platanus sp.) hrsz.: 744,
- a Kossuth Lajos utca – belvárosi köz sarkán lévő vadgesztenye (Aesculus hippocastanum) hrsz.: 743/1,
- Tavasz utcai kocsányos tölgyek (Quercus robur) hrsz.: 149,
- Sportpálya kocsányos tölgyei (Quercus robur) hrsz.: 151/1,
- Gárdonyi u. 10. előtt szép hársfa (Tilia sp.) hrsz.: 201,
- Kinizsi tér köris fái (Fraxinus sp.) hrsz.: 618,
- Kórház utca vadgesztenye (Aesculus hippocastanum) hrsz.: 686,
- volt cukorgyári főépület előterében hárs (Tilia sp.), törökmogyoró (Corylus colurna), lucfenyő (Picea abies) és ezüsfenyő (Picea pungens), hrsz.: 17/2

Művi értékek védelme

Jelölés magyarázat:

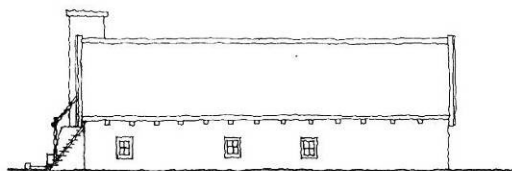
M-5	műemléki védelem alatt álló épület, építmény
HV-15	helyi védelem alatt álló épület, építmény
HJ-35	helyi védelemre javasolt épület, építmény

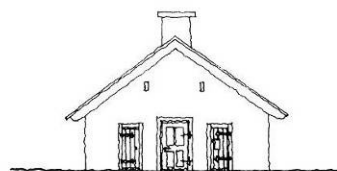
Országos védettség alatt álló épületek(műemlékek)

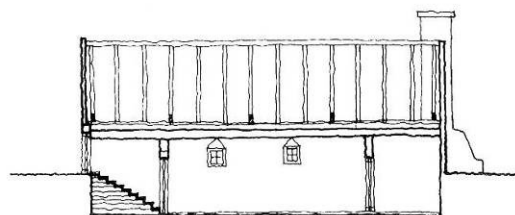
M-1/2	KÖH törzsszám: 4288, 4289	Hrsz.: 1034/4	Funkciója /eredeti, jelenlegi/: csikóslak, jelenleg funkciója nincs
	Cím: 18-as major Ómezőhegyes 25.		

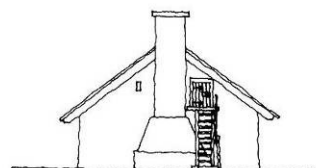
DÉLI HOMLOKZAT

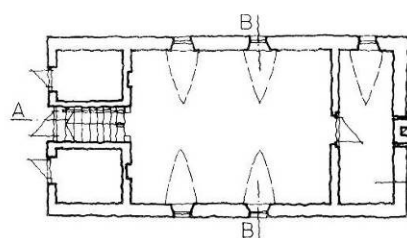
ÉSZAKKELETI HOMLOKZAT

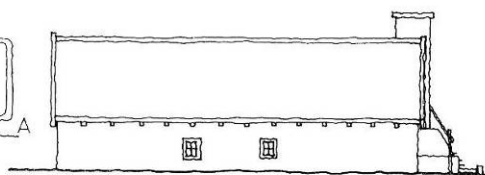
A-A METSZET

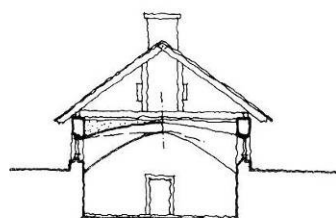
DÉLNYUGATI HOMLOKZAT

ALAPRAJZ

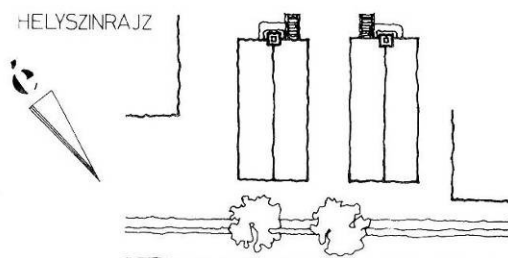

ÉSZAKI HOMLOKZAT

B-B METSZET

HELYSZINRAJZ

forrás: Sisa Béla, Békés Megye műemlékei 1981

Leírás, jelleg, állapot:

Az 1785-ös ménes telepítés alkalmával, mely katonai szervezetben működött, katonákat telepítettek Mezőhegyesre. A közkatonáknak földbe ásott házakat építettek; ezeket a katona házakat hívják ma putriházaknak. A téglány alaprajzú épület terepszint fölötti részén két kamra van, ezek között lépcsőn át lehet lejutni a lakóhelyiségbe, mely mögött az apsziskonyhát alakították ki, középtengelyében kéménnyel. A tűztér az épületen kívül van kiképezve. Az épület falai és boltozata, valamint tüzelő berendezése téglából készült. Tetőszerkezete üres fedélszék, héjazata eredetileg nád, jelenleg cserép. Az épületeket többször jelentősen átalakították, ennek ellenére megőrizte fő jellegzetességét.

Az épületek állapota rossz, különösen az északabbra elhelyezkedő. Az épületszerkezet a falazattól a tetőszerkezetig életveszélyes, helyreállíthatósága kétséges. A 2001-ben felújított D-i épület állaga is leromlott, vakolata részben levált a falról.

Egyedül a tetőszerkezete van jó állapotban. Az épület téglafalazatára jellemző, hogy 2-2,5m-ig nagyobb erőfeszítés nélkül akár kézzel is szétmorzsolható a téglák.

Megőrzendő érték: teljes épület

Javaslat: teljes szerkezeti felújítás, lehetőség szerint az eredeti állapot visszaállításával legalább az egyik épületnél, beleértve a tetőfedési mód eredeti alkalmazását is.

Megjegyzés:

M-3	KÖH törzsszám: 9316	Hrsz.: 04/10	Funkciója /eredeti, jelenlegi/: gabonaüzemi zabsiló torony
	Cím: 18-as major Ómezőhegyes 25.		

Leírás, jelleg, állapot: A boltozatos manzárdtetős torony 1830-ban épült. A birtokon 1830 és 32 között terjedt el ez az új épülettípus. Ezek közül már csak 7 maradt fenn.

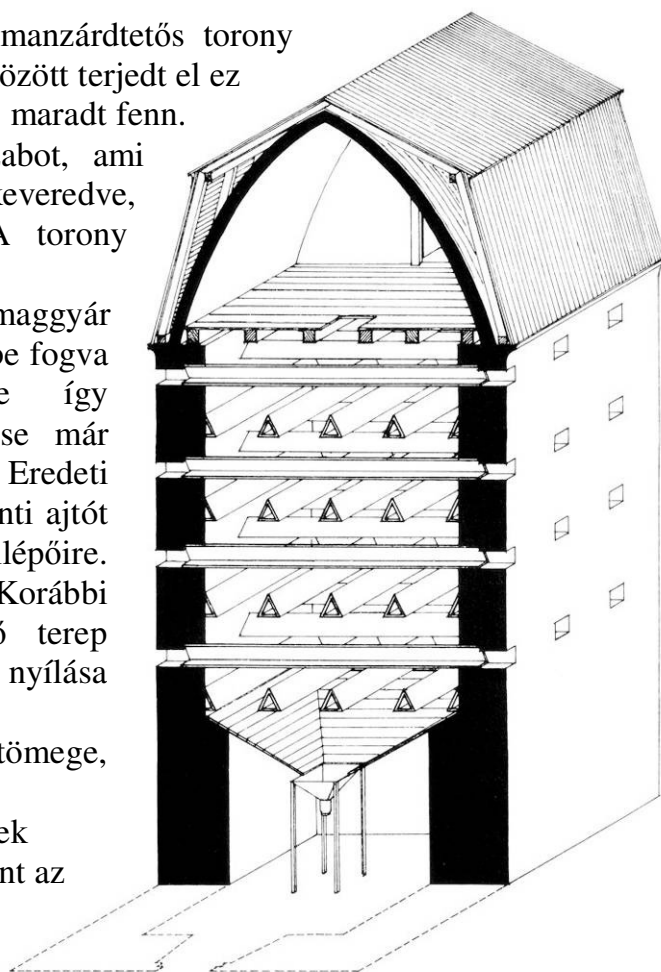
A toronyba felülről öntötték be a zabot, ami egymást keresztező lamellák között keveredve, szellőzve ért le a lefejtőzsákhoz. A torony befogadóképessége 500 mázsa volt.

Az épület a keverő illetve a vetőmaggyár közvetlen szomszédságában általuk körbe fogva helyezkedik el megközelíthetősége így korlátozott. Állaga leromlott tetőfedése már nincs, helyette a téglaboltozat tűnik ki. Eredeti elemekként említést kell tenni a földszinti ajtót szegélyező kövekre és a betárazó ajtó fellépőire. Ablakai befalazásra kerültek. Korábbi hasznosítása ismeretlen. A környező terep feltöltött, ezért az épület bejáratának nyílása jelentősen csökkent.

Megőrzendő érték: épület teljes tömege, homlokzataik.

Javaslat: legfőképpen a tetőszerkezetének visszaépítése, amely nagy segítséget jelent az állag megőrzésében, e mellett lehetőség szerint az elfalazott nyílásokat ki kell bontani.

Megjegyzés:

forrás: Sisa Béla, Békés Megye műemlékei 1981

M-4	KÖH törzsszám: 9323	Hrsz.: 0203/40	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: zabsziló torony
	Cím: 18-as major - Ó-mezőhegyes		

Leírás, jelleg, állapot: lásd **M-3**, állapota hasonlít az M-3 jelű épülethez; hasonlóan lepusztult, tetőfedése hiányzik, azonban ajtónyílásai körül már nincsenek meg a faragott kő elemek. Ablaknyílásai az eredeti állapotban vannak, belső szerkezete hiányzik.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatok

Javaslat: elsődleges a tetőszerkezet visszaállítása a további állapotromlás lassításához. Lehetőség szerint teljes szerkezeti, homlokzati felújítás, amely által ez az agrár műemlék bekapcsolhatóvá válik a település turisztikai „kínálatába”. Az épület funkciója lehet az eredeti vagy akár kaphat teljesen egyedi feladatot is, de tükröznie kell az eredeti külső arculatát.

Megjegyzés:

M-5	KÖH törzsszám: 9298	Hrsz.: 905/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: víztoronyként üzemel
	Cím: Csekonits Park		

Leírás, jelleg, állapot: A víztorony és a szivattyúház 1888-ban eklektikus stílusban épült. Az elővárosi eklektika vakolat és nyerstégla kombinációjú architektúrájának szép példája. Az épület tartályháza fagerendás, kívülről faburkolatú. Állapota jó.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-6	KÖH törzsszám: 4311	Hrsz.: 677/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Központi magtár, jelenleg
	Cím: Hild János tér		

Leírás, jelleg, állapot: Az épület 1805. körül empire stílusban épült, Hild János tervei alapján. Jellegzetes homlokzatát a hosszoldalán 27 íves, a rövid oldalán 3 íves pillérsorral alakították ki, mely szerkezetileg és esztétikailag is igen kedvező megoldás. Az ország legrepresentatívabb magtáraként emlegetik azt a kétszintes, a tetőtérben további két magtárszinttel rendelkező épületet. Az épület állapota elfogadható, homlokzata felújított.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai

Javaslat: homlokzati felújítás, hasznosítás

M-7	KÖH törzsszám: 9664	Hrsz.: 620/4	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Hangai Vendégfogadó,
	Cím: Jung József tér 2.		

Leírás, jelleg, állapot: A volt Hangai vendégfogadó, késő copf stílusban 1789-ben épült, tervezője Jung József. Emeletes, 11 tengelyes homlokzatú, a földszinten csehsüveges boltozattal, pincéje hosszdongával.

Lépcsőháza boltozott, a lépcsőket fa báborklát szegélyezi. A volt fogadó mögött, az épülettel párhuzamosan helyezkedik el a volt istálló, kocsiszín épülete. Az épület őrzi eredeti jellegét, nyílászárói, homlokzati díszítései épek. Állaga jó, karbantartott.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-8	KÖH törzsszám: 9303	Hrsz.: 881	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Öregcsűr, gabonaforgalmi tárház, ma kereskedelmi egység
	Cím: Kossuth Lajos utca 4-6.		

Leírás, jelleg, állapot: Hild János tervei szerint 1796-1810 között épült. Az öregcsűr a legrégebbi magtárépület a gazdaságban, az ország legnagyobb cséplőháza. Földszint és két tetőtéri szintes, csonkakontyos tetejű, emeletes, középrizalittal kialakított épület. Belsejében íves faszerkezetek találhatóak. Állaga elfogadható, homlokzata mindenképpen felújításra szorul, hasznosítása megoldásra vár.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai

Javaslat: homlokzati felújítás, folyamatos állagmegóvás

Megjegyzés:

M-9	KÖH törzsszám: 9294	Hrsz.: 743/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Főépítési villa, Jelenleg egészségügyi. alap.
	Cím: Kossuth Lajos utca 12.		

Leírás, jelleg, állapot: Az építészeti telep vezetőmérnökének háza, építészeti hivatala 1864-ben épült romantikus stílusban majd az 1870-es években bővítették. Az építészeti telepet Jung József tervezte 1790-ben. A telepen építési előkészítő munkák folytak. Asztalosok, ácsok, kovácsok mellett, szíjgyártók, bognárok, vargák, szabók is helyet kaptak. Legnevezetesebb tevékenysége a kocsigyártás volt. Ez amolyan ipari központként üzemelt, itt volt az építőanyagok telephelye is. Ez az épületegyüttes Kossuth u. 12. sz. mellett áll, lényegében ma is működik. A fő épület állapota jó, karbantartott. Homlokzati elemei: a nyílászárók és díszítések eredetiek.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-10	KÖH törzsszám: 9304	Hrsz.: 837/2-3	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Újkaszárnya, jelenleg lakások találhatók benne
	Cím: Kossuth Lajos utca 23-25.		

Leírás, jelleg, állapot: épült késő barokk stílusban 1788-ban, közvetlenül a Ménesintézet alapítása után az akkor még csak tervezett reprezentatív központtól keletre, feltehetőleg egy időben az Ómezőhegyesi II., III. sz. kaszárnyákkal.

Az épület közel 100 m hosszú, harántdonga soros, részben alapincézett közkatonaszállásból és egy tiszthelyettesi lakásból állt.

Jelenleg az épület teljes hosszában lakások találhatók. A rengeteg hozzákapcsolódó „ragadványtól” az épület elvesztette méltóságát. Állaga folyamatosan romlik, tetőszerkezete lepusztult, fedése néhol hiányos.

Megőrzendő érték: épület tömeg

Javaslat: Teljes felújítás, funkcióváltás, de min. a lakásszám csökkentése

M-11	KÖH törzsszám: 9305	Hrsz.: 821, 822/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Iker szárazmalom, jelenleg az épületek kihasználatlanok
	Cím: Kossuth Lajos utca 23-25.		

Leírás, jelleg, állapot: A Mezőhegyesi Molnártelep három szárazmalommal és a főmolnár házával 1789-ben épült. A mára már „csak” iker szárazmalom (a harmadikba beleépült egy új épület) az országban egyedülálló. Az épületegyüttes fennmaradt eredeti tervlapjai az Építészeti Múzeum tervtárában vannak, valamint 1884-es felmérési-átalakítási rajza alapján rekonstruálható lenne. Az 1880-as években kovácsműhellyé alakították az épületet, ma igazából kihasználatlanok illetve raktározásra szolgálnak. Állaguk lepusztult, jelentősen átalakítottak. Néhol részben próbálták felújítani

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai

Javaslat: teljes épületfelújítás, a homlokzatok visszaállítása, az épület együttes leválasztása, függetlenítése a telephely másfunkciójú részeitől

M-12	KÖH törzsszám: 9306	Hrsz.: 818, 820	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Sütöde, pekeráj, ma lakások találhatóak benne.
	Cím: Kossuth Lajos utca 41-43.		

Leírás, jelleg, állapot: Épült 1788-ban, barokk stílusban. A birtok dolgozóinak ellátását szolgálta. Jellegzetes térsora volt a malom (az előzőekben beépülteként ismertetve), a lisztraktár, a dagasztó, három kemence, a kenyérraktár és a péklakás. Az épület teljesen átépült, több lakás található benne, állapota leromlott karbantartásnak nyoma sincs, maximum egy-egy lakrészt gondolnak.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai.

Javaslat: teljes felújítás, de legalább az utcai homlokzat rendbehozatala a kapuval az utcakép formáló hatása miatt.

M-13	KÖH törzsszám: 9295	Hrsz.: 778/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Állatjárványkórházi elkülönítő istálló két szállása, ma kihasználatlan
	Cím: Kossuth Lajos utca 57.		

Leírás, jelleg, állapot: A volt állatjárványkórház elkülönítő szállásai az 1860-as években épültek. A romantikus korszak kiemelkedő és különleges emlékei ezek a félnyereggetős épületek, melyeknek építési stílusa miatt a mezőhegyesiek csak „féltetejű házak”-nak nevezték azokat. Az épületekhez hasonló nincs több az országban. A kórház megszűnésével szerény igényű lakásokká alakították át az épületeket.

A három épület közül ennek a legrosszabb az állapota, fala ázik, omladozik.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai

Javaslat: teljes felújítás, hasznosítás

M-14	KÖH törzsszám: 9296	Hrsz.: 778/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Állatjárványkórházi elkülönítő istálló két szállása, ma lakás
	Cím: Kossuth Lajos utca 55.		

Leírás, jelleg, állapot: lásd.: **M-13**
állapota: elfogadható részben karbantartott,
jelenleg lakóház.

Megőrzendő érték: épület tömeg,
homlokzatai

Javaslat: homlokzati felújítás, folyamos
állagmegóvás

M-15	KÖH törzsszám: 9297	Hrsz.: 778/3	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Állatjárványkórházi elkülönítő istálló két szállása,
	Cím: Kossuth Lajos utca 53.		

Leírás, jelleg, állapot:
lásd.: **M-13** állapota is
hasonlít az 57. számú
épületéhez, de némileg
jobb képet mutat.

Megőrzendő érték:
épület tömege,
homlokzatai

Javaslat: teljes
felújítás, folyamatos
állagmegóvás

M-16	KÖH törzsszám: 802	Hrsz.: 729, 730	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lovarda és istálló
	Cím: Kozma Ferenc utca.		

Leírás, jelleg, állapot: Fedett lovarda, azaz az ún. téli lovarda, épült 1809-ben Hild János tervei szerint Az ország első olyan fedett létesítménye, mely a ma is a lovak téli gyakorlását szolgálja. Ívpillérsoros

oldalhomlokzata eredeti. Építéskor a nyugati végén óras oromzata és kis huszártornya és a maitól eltérő fedélszéke volt. Nyugati végében a nézők számára üvegezett, fűthető nézőteret létesítettek. A tetőn „széllő” mutatja a szélirányt. A tető alatt helyezték el a toronyórát, mely

negyedóránként hangos óraütéssel jelezte az idő múlását.

Központi istálló, 1800 körül. (Az 1784-ben alapított Ménesintézet épületei.).

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-17	KÖH törzsszám: 9286	Hrsz.: 870/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Csikóscsárda, jelenleg: üres
	Cím: Kozma Ferenc utca 6.		

Leírás, jelleg, állapot: Az L alakú, ív-pilléres tornácú, alápincézett épület eredetileg későbarokk-empire stílusban épült 1800 előtt. Az átépítés következtében az épület városképi megjelenése jelentős mértékben sérült. Állapota leromlott, felújításra szorul.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: Az épület teljes felújítása lehetőség szerint, az eredetihez közeli állapot visszaállításával.

M-18	KÖH törzsszám: 9287	Hrsz.: 874, 875	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lakóépület, volt kettős tiszti lak, jelenleg: lakások találhatóak benne
	Cím: Kozma Ferenc utca 9.		

Leírás, jelleg, állapot: A földszintes épület 1900 körül épült, eklektikus stílusban. Az épület állapota kiváló, jól karbantartott, homlokzati díszítései épek.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-19	KÖH törzsszám: 9288	Hrsz.: 1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Volt nőtlen tiszti lak, jelenleg: városháza
	Cím: Kozma Ferenc utca 11.		

Leírás, jelleg, állapot: 1912-13-ban épült a nőtlen tiszti lak. Stílusában a szemben lévő Centrál Szállóhoz illeszkedik, eklektikus, egyemeletes, Fachwerkes homlokzati részletekben gazdag épület. Eredetileg nőtlen tisztek szálláshelyéül szolgált, emiatt a helyiek tréfása „Kantár”-nak nevezték.

Megőrzendő érték: épület tömeg, homlokzatai
Javaslat: teljes felújítás (folyamatban)

M-20	KÖH törzsszám: 9289	Hrsz.: 860/5	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Szállás épület, volt kettős tiszti lak, ma orvosi rendelőként működik
	Cím: Kozma Ferenc utca 14.		

Leírás, jelleg, állapot: A Kozma Ferenc utcán többet is találunk. A 14. sz. alatt találjuk a régi Mezőhegyes első „civil” emberének, a jószágigazgatónak a villáját, mely 1807. körül épült empire stílusban, Hild János terve alapján. Ebben az épületben szállt meg Ferenc Ferdinánd trónörökös, az 1912. évi, ún. „Kaiser manőver”, a nyári hadgyakorlat idején. Az épület állapota elfogadható, karbantartott.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: Néma homlokzati felújítás szükséges. Mivel az épület műemléki védettség alatt áll, ezért a homlokzati vizuális élmény megtartása céljából az egyik ablakba épített klímát mindenképpen el kell távolítani.

M-21	KÖH törzsszám: 9290	Hrsz.: 734	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Óvoda, ma lakóház, orvosi rendelő
	Cím: Kozma Ferenc utca 19.		

Leírás, jelleg, állapot: Az 1860-as években a tiszti lakokkal egy időben épült, földszintes, romantikus stílusú óvoda. Az épület állaga jó, karbantartott. Homlokzati jegyeit részben eltüntették, elfedték, így az épület által nyújtott látvány nagyban csorbult. Az épület tetőszerkezete is vegyes képet mutat, mivel a középső harmadában (valószínűleg egy lakrészhez tartozóan) más a cserepezés, amely ráadásul „épületidegen” a szürke színe miatt.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: Műemléki épülethez méltón a homlokzati tégladísztéseinek láthatóvá tétele, a cserepezés egységesítése az összkép miatt.

M-22	KÖH törzsszám: 9450	Hrsz.: 3	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Hotel Centrál, jelenleg étterem
	Cím: Kozma Ferenc utca 22.		

Leírás, jelleg, állapot: Hotel Centrál, elővárosi eklektikus stílusban épült, Fachwerkes épület. 1885-ben eredetileg kiállítási pavilonnak készült. Jellegzetes architektúrája meghatározó volt a környezet beépítésére is. Emeletes, fagerendavázás oromzatú, fatagozatos, L alakú épület. Belsejében a földszinten kazettás mennyezetű terem, két öntöttvas oszloppal, az emeleten nagyterem, ferdeszögű famennyezettel. Eredetileg zsindegyerrel volt fedve, melyet 1937-ben piros palára cseréltek. Az épület funkcionált szállodaként, tiszti kaszinóként, művelődési otthon és irodaház funkciót is kapott az évek során. Jelenleg étterem üzemel benne. Egyik fontos építészeti jelentősége, hogy az ország egyetlen megmaradt fagerenda-vázás épülete. Az épület felújítás előtt áll.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-23	KÖH törzsszám: 9291	Hrsz.: 702/8	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Mészárszéki intézői villa, jelenleg oktatási intézményhez tartozó irodaépület (nevelői, igazgatói)
	Cím: Kozma Ferenc utca 23.		

Leírás, jelleg, állapot: Az 1864-ben épült földszintes intézői villa és irodaépület jelenleg a szakközépiskola és szakmunkásképző intézethez tartozik. Állapota jó, karbantartott, homlokzatán az eredeti homlokzati díszítések illetve nyílászárók találhatóak.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-24	KÖH törzsszám: 9307	Hrsz.: 720/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Római katolikus plébániaház
	Cím: Kozma Ferenc utca 24.		

Leírás, jelleg, állapot: romantikus, épült 1847-ben, bővítették 1864-ben. Értékes déli íves oromzata és téglakerítése van. Állapota jó, karbantartott, jellege egyedi a településen.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-25	KÖH törzsszám: 9308	Hrsz.: 704	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: ún. déli reprezentatív kaszárnya, jelenleg lakóépület
	Cím: Kozma Ferenc utca 128.		

Leírás, jelleg, állapot: Jung József tervei alapján 1790-ben épült, copf stílusban. Egyemeletes, a földszintje boltozott. Mindkét szint előtt kosárív-pillérsoros tornác húzódik 14 árkádívvel. Állapota kisebb vizesedéstől eltekintve jónak mondható, karbantartott épület.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

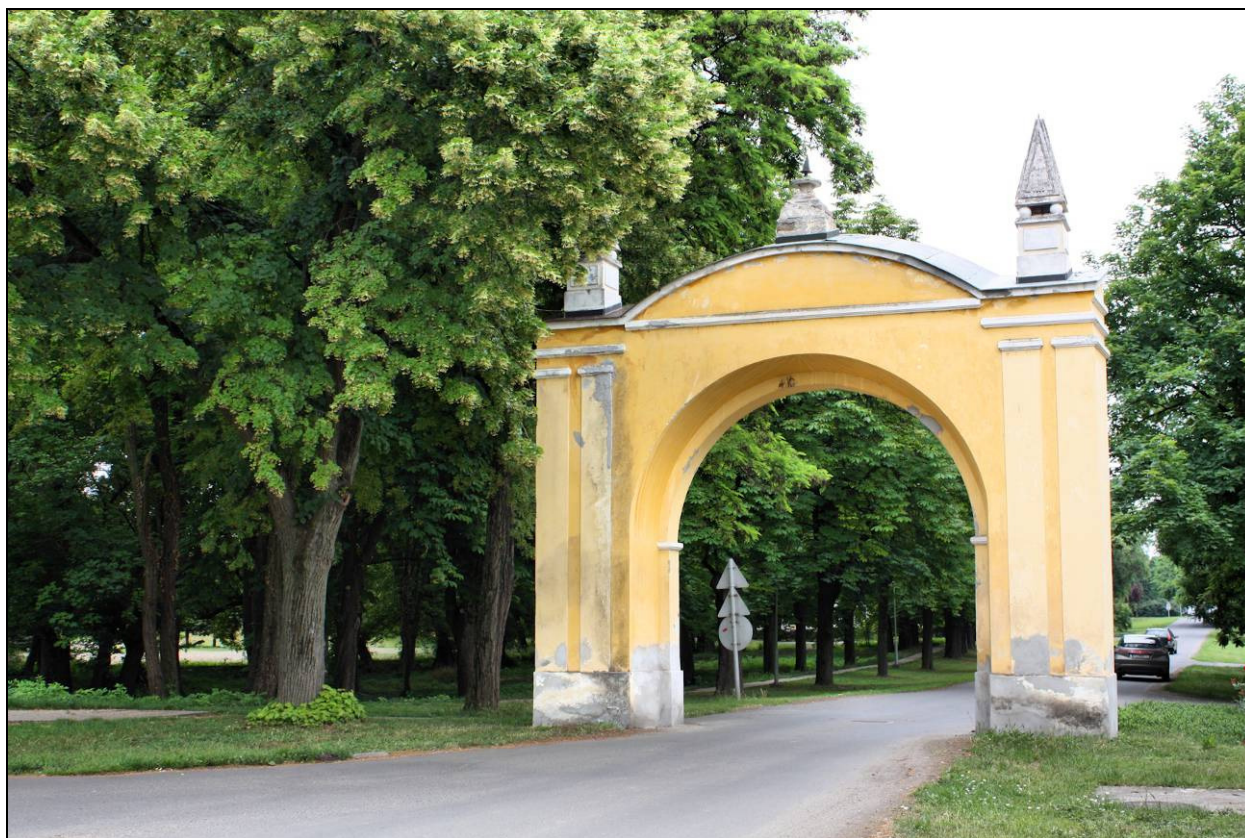

M-26	KÖH törzsszám: 9309	Hrsz.: 725/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Déli nagy diadalív
	Cím: Kozma Ferenc utca		

Leírás, jelleg, állapot: A reprezentatív központot déli irányból záró diadalív 1807-ben épült, Hild János tervei szerint. Állaga kissé leromlott, némely része ázik, omladozik.

Megőrzendő érték: építmény tömege

Javaslat: felújítás, folyamatos állagmegóvás

M-27	KÖH törzsszám: 9310	Hrsz.: 704	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Méneparancsnoki épület, jelenleg: az Állami Ménesbirtok Zrt. székháza
	Cím: Kozma Ferenc utca 30.		

Leírás, jelleg, állapot: A reprezentatív központban álló épületet Jung József tervei szerint 1790-ben építették copf stílusban.

Emeletes, középrizalitos épület, a rizalit emeleti faverandáját az 1880-as években kapta. Jelenleg az épület az Állami Ménesbirtok Zrt. központi székháza, ill. a Ménes Kft irodaháza.

Egyemeletes kontyolt nyeregtetős épület, melynek a belső udvarra néző főhomlokzata 5+1+5 tengelyes. A középső részén rizalitszerűen előugrik egy pillérekkel álló, feltehetően az 1800-as évek végén épület faerkély. A földszinten, a bejárat két oldalán két-két kosárférfi, keretelt, vállpárkányról induló, tükrös záróköves, kosárférfi ablak. A középrész fölött szintén egy kosárférfi nyílás helyezkedik el. A földszinten még két egyenes záródású ablak, az emeleten pedig két páros és még plusz két ablak helyezkedik el. A központi bejárat rész félkörív záródású, vállkövekről induló záróközdíszítéssel van ellátva. Az emeleti teraszra félköríves ajtón át lehet jutni. A szabadon maradt felületek falsávokkal keresztezettek, az ereszt alatt egyszerű, húzott főpárkány. Az oldal és hátsó homlokzatok egyszerűbbek, kiképzésük hasonló a főhomlokzat architektúrájához. A parancsnoki épület két oldalán egy-egy nyújtott téglalap alaprajzú kaszárnya épült. A belső udvarra néző homlokzaton alul és felül árkádostornác fut végig. Az épület nyeregtetős, belső részei jelentősen átalakítottak.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegőrvés

M-28	KÖH törzsszám: 9311	Hrsz.: 726	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Északi reprezentatív kaszárnya, Hotel Nónius
	Cím: Kozma Ferenc utca 32.		

Leírás, jelleg, állapot: Eredetileg ménesosztály-laktanya volt. 1985-től a Hotel Nónius*** 60 férőhelyes vendégfogadó kapott benne helyet (Pár Nándor és Nagy István építészek tervei szerint átalakítva). A késő copf, tornácos épületet Jung József tervezte 1790-ben. (Egyes történészek szerint az 1800-as évek elején.) Ezek az eltérő évszámok feltehetően abból erednek, hogy egyesek az építkezés kezdetét, mások annak végét vették

figyelembe. A hotel most korabeli bútorokkal van berendezve, így két szoba direktoire, egy empire, két biedermeier, egy III. Napóleon szalongszalon és egy az 1870-es évekből való hálósoba-garnitúra található benne. Többször évekre félbeszakadt az építkezés, pl. 1787-ben, amikor II. József császár Nagy Katalin orosz cárnővel szövetségbe háborút folytatott a török ellen. A ménesosztály-laktanya huszárlaktanya volt kezdetől, egészen 1944. szeptember 15-ig. Felsőbb utasításra ekkor hagyták el a méneskar katonái a teljes lóállománnyal és felszereléssel Mezőhegyest. A hotel emeletére vezető falépcső még eredeti, az 1790-es évekből való. Két helyen kissé megkopott, ugyanis a kishuszárok és a sorozott katonák kettesével mentek fel az emeletre és a vasparkóval ellátott huszárcsizma némi nyomot hagyott a lépcsőn.

A hotel jelentős részben megőrizte régi arculatát, néhány részen a jelenlegi funkció által megkövetelt átalakításon esett át (földszinti folyosó beüvegezése, szellőző rendszer kürtője a tetőn). Az épület állapota jó, karbantartott, csak néhol a homlokzatán található néhány apróbb javításra szoruló terület.

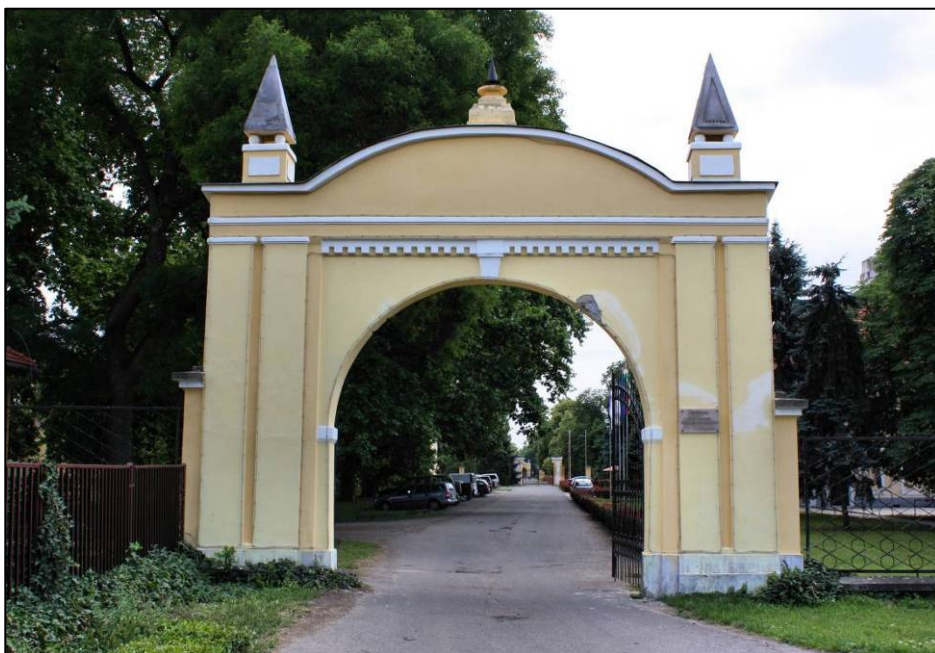
Megőrzendő érték: Homlokzatai, épület tömege

Javaslat: korszerűsítésnél a szellőző kürtő áthelyezése a bejárat fölé, illetve lehetőség szerint oly módon történő kialakítása, mely beleillik az épület „formavilágába”; folyamatos állagmegóvás.

M-29	KÖH törzsszám: 9312	Hrsz.: 725/3	Funkciója /eredeti, jelenlegi /:
	Cím: Kozma Ferenc utca		Északi nagy diadalív

Leírás, jelleg, állapot: A reprezentatív központot északi irányból záró diadalív 1807-ben épült, Hild János tervei szerint.
Megőrzendő érték:
Javaslat:

M-30	KÖH törzsszám: 9315	Hrsz.: 729	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: harangláb
	Cím: Kozma Ferenc utca		

Leírás, jelleg, állapot: Minden majorban volt ehhez hasonló az 1870-es években. Ébresztésre, munkaidő-jelzésekre, valamint ünnepek és tűz esetén használták. A harangláb eredetileg a 73-as majorban állt.
Megőrzendő érték: a teljes szerkezet
Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-31	KÖH törzsszám: 9314	Hrsz.: 0330/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Erdész ház
	Cím: Kozma Ferenc utca		

Leírás, jelleg, állapot: Erdészház, empire, épült 1810 körül, ma már csak a romjai láthatók. Sajnos az épület leomlott, már a romjai sem igazán fedezhetők fel.

Megőrzendő érték: -

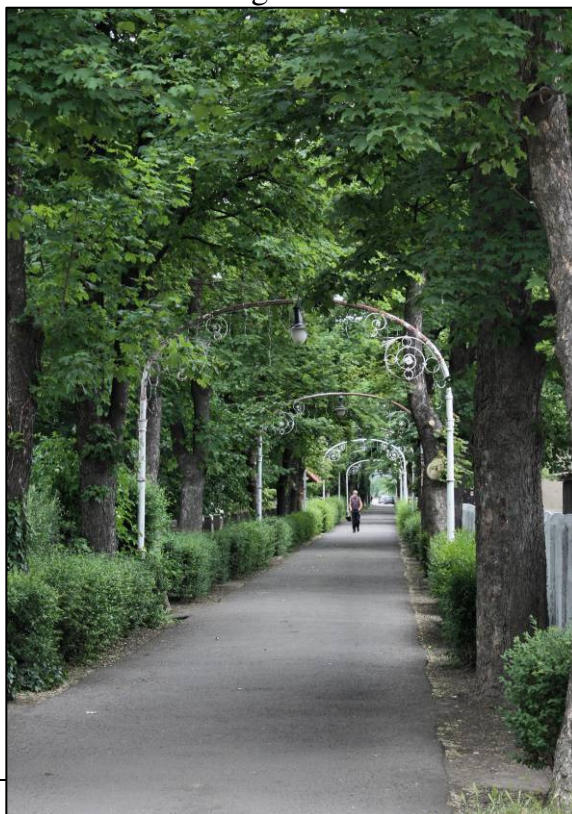
Javaslat: kérvényezni kell a műemléki listából való törlését, az esetlegesen még fellelhető adatok, fényképek begyűjtése a dokumentálás érdekében. (Az épület sorsa legyen figyelmeztető valamennyi Mezőhegyesen levő, elsősorban külterületi műemlék esetében, hiszen a „gazdátlan”, funkció nélküli épületek könnyen erre a sorsra jutnak.)

M-32	KÖH törzsszám: 9301	Hrsz.: 6/2, 9	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lugasépítmény
	Cím: Petőfi sétány		

Leírás, jelleg, állapot: 1923-ban épület 13 darab öntöttvas árkádív a rózsalugashoz, amely a vasútállomás mentén a felvételi épülettől a Centrál Étteremig tart.

Megőrzendő érték: az összes lugasépítmény eredeti formában történő megőrzése.

Javaslat: az építmények felújítása felületkezeléssel, a hiányzó világítótestek pótlása, folyamatos karbantartás.

M-33	KÖH törzsszám: 9302	Hrsz.: 2/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Fatornácos bazár épület, jelenleg kereskedelmi egység
	Cím: Petőfi sétány		

Leírás, jelleg, állapot: A fatornácos pavilon 1938-ban épült. Az épület rendkívül jó állapotban van, karbantartott, tetőszerkezete az eredeti állapotokat tükrözi, míg nyílászáróit kicserélték, az épülethez nem illő nem illeszkedő típusúra.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai.

Javaslat: az eredetihez hasonló nyílászárók visszaállítása műemléki épülethez méltóan, folyamatos állagmegóvás.

M-34	KÖH törzsszám: 9313	Hrsz.: 4/5	Funkciója /eredeti, jelenlegi /:
	Cím: Petőfi sétány		Faverandás pavilon, jelenleg italbolt

Leírás, jelleg, állapot: Az építmény 1939-ben épült elővárosi eklektikus stílusban. Jelenleg az épület felújított, jó állapotban van. Részleteiben átalakított, a tetőszerkezete oromdíszítése, tornác-szerkezete az eredeti lehet, nyílászárói már nem.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: lehetőség szerint nagyobb felújításnál törekedni kell az eredetihez hasonló állapot visszaállítására; folyamatos állagmegóvás.

M-35	KÖH törzsszám: 9299	Hrsz.: 10/7	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: MÁV felvételi épület
	Cím: Petőfi sétány 3.		

Leírás, jelleg, állapot: Az 1883-ban épült fatornácos, arabeszkes faoromzat díszítésű földszintes állomásépület egyike azon kevés állomásnak, melyek a 19. sz. végén járatos igényes típustervek alapján épültek a MÁV vonalain.

Az épület külsője még őrzi jellegzetes jegyeit, homlokzatain némi átalakítás fedezhető fel, állapota teljesen leromlott. Csak a minimális és legszükségesebb karbantartások nyomai fedezhetőek fel. Nyílászárói, fa szerkezetei jelentős felújításra szorulnak, de ez a többi épületszerkezetről is elmondható. A belső terei közül a látható közforgalmi terei karbantartottak.

Érdekes tény hogy a szentendrei skanzenban elkészült a műemlék épület tökéletes mása, mely hűen bemutatja a korhű állapotokat. Ehhez képest az alapot szolgáló valós funkciót betöltő műemlék épületet az enyészet kerülgeti.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai, funkciója

Javaslat: teljes épületfelújítás a kor igényeit figyelembe véve, de az épület eredeti kialakítását is szem előtt tartva, folyamatos állagmegóvás.

A szentendrei skanzenben található állomásépület forrás: internet

A szentendrei skanzenben található állomásépület forrás: internet

M-36 KÖH törzsszám: 9300 Hrsz.: 8 Funkciója /eredeti, jelenlegi /:
Cím: Posta utca 1. Vadász vendéglő,
jelenleg élelmiszer üzlet

Leírás, jelleg, állapot: Volt vadászvendéglő, faverandás, íves ablakú, földszintes épülete 1895-ben épült. A K.u.K-s eklektikus stílus jellegzetességeit viseli magán, és közeli rokonságot mutat a mezőhegyesi nőtlen tisztilak építészeti karakterével. 1981-ben újjátották fel az épületet. Az épület rendkívül jó, példás állapotban van, felújításánál törekedtek az eredeti részletek, szerkezetek megtartására. A hűtők külső egységei a belső udvarban kerültek elhelyezésre, melyek így nem csorbítják a vizuális élményt. Érdekes épületrészletek a kémények, melyek az épület hátsó homlokzatának meghatározó elemei. Egyedüli zavaró tényező, a főbájjáraton elhelyezett ríktő matricázás.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatok.

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-37	KÖH törzsszám: 9665	Hrsz.: 717	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Római katolikus templom
	Cím: Szent György tér		

Leírás, jelleg, állapot:

Klasszicista, épült 1846-ban.

V. Ferdinánd 1843-ban engedélyezte egy önálló templom építését, melyet Handl Ferdinánd építőmester tervezett. Az intézet alapításától kezdve volt pap Mezőhegyesen, mint katonai lelkész, kápláni státuszban. 1790-től a templom elkészültéig a parancsnoksági épület földszintjén volt a kápolna. A klasszicista templomot 1846. július 12-én szentelték fel. A belső berendezést 1936-ban modernizálták. A templom állapota jó, felújított, karbantartott.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-38	KÖH törzsszám: 9292	Hrsz.: 708/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Volt emberkóróda, majd általános iskola, jelenleg a helytörténeti kiállítás épülete
	Cím: Szent György tér 1.		

Leírás, jelleg, állapot: Klasszicista stílusban, 1847-ben épült az emeletes emberkóróda, melynek földszintje boltozott. A főépület mellett épült a gőzfürdő, egy nagyobb közös medencével, kádfürdővel. (elbontásra kerültek) Az épület 1923 -2004 között általános iskolaként funkcionált, ma a helytörténeti gyűjteménynek ad helyet. Az épület állaga elfogadható, némi felújításra, szorul de jelentős szerkezeti beavatkozásra valószínűleg nincs szükség.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai, a falazott kerítés

Javaslat: felújítás, folyamatos állagmegóvás

helytörténeti múzeum forrás: www.mezohegyes.hu

M-39	KÖH törzsszám: 9293	Hrsz.: 707	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Kórházigazgatói lak és gyógyszertár,
	Cím: Szent György tér 3.		

Leírás, jelleg, állapot: A városi önkormányzat kórháza 1890. körül épült a szomszédos emberkórodához csatlakozva eklektikus stílusban. Volt kórházigazgatói lak és gyógyszertár, kórházi orvosi szobák is találhatóak benne. Az épületet többször bővítették, átalakították. Állaga jó, ablakainak egy része, némely homlokzati eleme az eredetiek illetve ahhoz hasonlóak lehetnek. Sajnos a hozzáépítéseknel már nem használták ezeket az elemeket, ezért idegen épületrészek alakultak ki.

Megőrzendő érték: az épület eredeti múlt század elején épített tömege, illetve ezek homlokzat-szakaszai.

Javaslat: az épülethez később hozzáragasztott, esetlegesen már funkciót veszített épületrészek elbontása, vagy oly módon történő átalakítása, amely valamelyest illeszkedik az eredeti épülethez.

M-40	KÖH törzsszám: 9321	Hrsz.: 056/7	Funkciója /eredeti, jelenlegi /:
	Cím: Árokos puszt 39-es major		Zabsiló torony

Leírás, jelleg, állapot: leírását lásd az **M-3**

Az épület állaga, hasonlóan a többihez leromlott, romos. Tetőszerkezete hiányzik, így folyamatosan ázik. Az épület közvetlen környezete tele van a belőle hulló vakolat- és tégladarabokkal, melyek már-már veszélyesek.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzata

Javaslat: elsőként egy ideiglenes tetőszerkezet elhelyezése, mely a további ázás miatt bekövetkező állagromlást lassítaná le. A teljes szerkezet felújítására, nagy valószínűséggel egyes épületrészek újjáépítésére is szükség van. Fennmaradásának egyetlen lehetséges módja a hasznosítása, legyen ez gazdasági vagy turisztikai.

M-41	KÖH törzsszám: 9328	Hrsz.: 0417/17	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Fa harangláb
	Cím: Kamaráspusztá, 21-es major		

Leírás, jelleg, állapot: laírását lásd **M-30**, 6-os majorból áttelepítve, a fellelhető haranglábakközül ez a legmívesebb, legdíszítettebb. A fa „tetőzete” gazdagon díszített faragott fa elemekkel.

Megőrzendő érték: a teljes szerkezet

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-42	KÖH törzsszám: 9327	Hrsz.: 0369/5	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Zabsiló torony
	Cím: 73-as major, Csatókamarás		

Leírás, jelleg, állapot: lásd **M-40**, megközelíteni csak termőföldön keresztül lehetséges
Megőrzendő érték: lásd **M-40**

Javaslat: lásd **M-40**

forrás: internet

M-43	KÖH törzsszám: 9319	Hrsz.: 0264/6	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Zabsiló torony, jelenleg víztoronyként üzemel
	Cím: 23-as major, Fűperegpuszta		

Leírás, jelleg, állapot: leírását lásd **M-3**
tetőszerkezete van ezért a falai állapota
feltűnően jó, funkciója víztorony.

Megőrzendő érték: az épület tömege

Javaslat: mivel a torony új funkciót kapott és
jelentős belső átalakításon esett át, ezt a
funkcióját nagy valószínűséggel ma is képes
ellátni, ezért az eredeti állapotának
visszaállítása nem célszerű. Esztétikai
szempontból érdemes lenne a homlokzati
kialakítását amennyire csak lehetséges az
eredetihez hasonlóra visszaállítani,
tetőszerkezetét is új, az eredetinek megfelelő
fedéssel visszaalakítani. Mivel a műemlék
magánterületen található, megközelítése
egyenlőre nem lehetséges.

M-44	KÖH törzsszám: 9318	Hrsz.: 0417/18	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Kerületközponti magtár, jelenleg is raktár
	Cím: 21-es major, Kamaráspusztá		

Leírás, jelleg, állapot: A magtár 1864-ben épült, az eredeti terve megtalálható., a tervet A. Zellenka írta alá. A helyi köztudatban Hild-féle magtárként él. Az épület kétemeletes + egy szint a tetőtérben, 5+1+6+1+5 tengelyes, ívsor nélküli, sima homlokzatú. Állapota leromlott, lepusztult, homlokzatán a vakolat málik, tetőfedése hiányos, emiatt beázik. Jelenleg részben magtárként funkcionál.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzata

Javaslat: az épület teljes felújítást igényel.

M-45	KÖH törzsszám: 9329	Hrsz.: 0563/24	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Zabsiló torony
	Cím: 81-es major, Külsőfecskepuszta		

Leírás, jelleg, állapot: lásd **M-40**

Megőrzendő érték: lásd **M-40**

Javaslat: lásd **M-40**

M-46	KÖH törzsszám: 9322	Hrsz.: 0121/3	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Földe süllyesztett boltozott csikóslak, jelenleg kihasználatlan
	Cím: 48-as Major, Külsőperreg-Rákóczi		

Leírás, jelleg, állapot: lásd **M-1/2**,
Az épület kialakítását tekintve hasonló a 18-as majorban található két putrihoz. Méretét tekintve ez az épület a legnagyobb.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzati kialakítása

Javaslat: teljes felújítás, az eredeti állapot kialakításával

M-47	KÖH törzsszám: 9324	Hrsz.: 0185/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Gluzek Gyula elevátor magtára, jelenleg funkcióvesztetten áll
	Cím: 57-es major, Belsőperg puszta		

Leírás, jelleg, állapot: Gluzek Gyula elevátor-magtára eklektikus stílusban 1888-ban épült mint világszabadalom. Térbeli facsövei osztályozták a kukoricát, gépi szállítóemelő-rostáló berendezésekkel volt felszerelve. Az épület pontos építéstörténete nem ismert. Eddigi ismereteink szerint 1928-ban átépítették. (Az átépítéskor készült rajzok megvannak). 300 vagon befogadó képességű, hat emeletes épület volt. 1981-ben tűzvész következtében az elevátor rész kiégett. Jelenlegi állapota pusztuló, felújíthatósága kétséges, illetve legalábbis nem „költséghatékony”.

Megőrzendő érték: épület tömege

Javaslat: teljes újjáépítés a meglevő tervek alapján

forrás: www.mamkft.hu

forrás: internet

M-48	KÖH törzsszám: 9325	Hrsz.: 0191/14	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Komlószerítő, jelenleg funkcióvesztetten áll
	Cím: 57-es major, Belsőperegpuszta		

Leírás, jelleg, állapot: Az épület pontos építéstörténete nem ismert. Eddigi ismereteink szerint 1928-ban átépítették. (Az átépítéskor készült rajzok megvannak). Komlószerítő, fa szellőztető házból és téglafüstölőházból áll. A fa tartó-, illetve tetőszerkezete ép, egészséges, csak ott látszik korhadás, ahol a tatőfedés hiányos. Az épület „füstölőháza” lepusztult, falai vizesek, illetve leázottak.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: elsődlegesen a tetőfedés kijavítása a további állagromlás megakadályozása érdekében, a falazott épületrész felújítása. Ennél az épületnél is fontos lenne az eredeti vagy ahhoz hasonló hasznosítás megléte, mivel, így garantált lenne a folyamatos karbantartása.

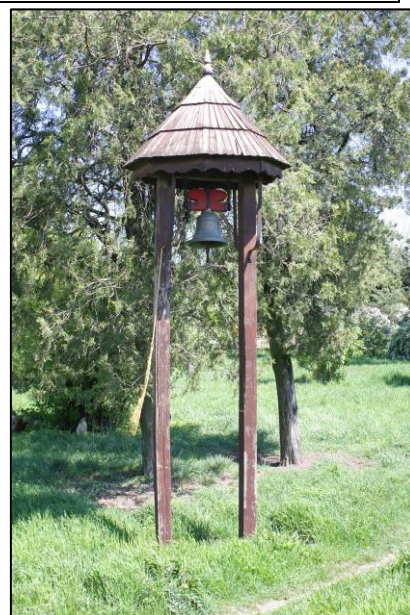

M-49	KÖH törzsszám: 9326	Hrsz.: 0191/15	Funkciója /eredeti, jelenlegi /:
	Cím: 57-es major, Belsőperegpuszta		Fa harangláb

Leírás, jelleg, állapot: lásd **M-30**

Megőrzendő érték: a teljes szerkezet

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-50	KÖH törzsszám: 9317	Hrsz.: 1041/8	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Zabsiló torony, jelenleg valószínűleg víztorony...
	Cím: 18-as major, Ó-Mezőhegyes		

Leírás, jelleg, állapot: lásd **M-3**. Jelenlegi funkciója miatt homlokzata átalakított, nyílásainak egy részét befalazták. Az épület tömege érintetlen, állapota jó. Tetőfedése pala, jó állapotban.

Megőrzendő érték: az épület tömege

Javaslat: lásd **M-43**

M-51	KÖH törzsszám: 9317	Hrsz.: 1041/8	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Harangláb,
	Cím: 28-as major, Új-Mezőhegyes		

Leírás, jelleg, állapot: lásd **M-30**

Megőrzendő érték:

Javaslat: Egyes információk szerint a központ területére áthelyezték, ám a helyszíni ismertetés szerint ott a 28-as majori harangláb áll, így sorsa ismeretlen, kiderítésre vár. Feladat tulajdonképpen pillanatnyilag ez, előkerülése esetén teljes helyreállítás és a felállítás helyszínének eldöntése.

M-52	KÖH törzsszám: 11295	Hrsz.: 783	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Traun sírkápolna
	Cím: Hársfa utca temető, 1. parcella		

Leírás, jelleg, állapot: A kápolna ellipszis alaprajzú, tömörfalas szerkezetű, fehérre meszelt falú, alacsony épület. A homlokzati részen 8 díszítő pillér vonul körbe, szabályos, szimmetrikus elosztásban. A pillérközök tükrös-falsávós kiképzésűek. A homlokzat díszes, húzott tagozatokkal, párkánnyal és lábazattal rendelkezik. Az épület bejárata a hosszabbik tengelyben, két pillér között nyílik. Az ajtónyílás egyenes záródású,

feketére mázolt kovácsoltvas kapu zárja, mely csukott állapotban is belátást biztosít a kápolnába. Az épület boltozatos lefedésű, kívül enyhén kiemelkedő kis kupola zárja, rajta kovácsoltvas kereszttel. Az épületet 2005-ben vetették alá teljes körű felújításnak, így az jelenleg kifogástalan állapotban van.

Megőrzendő érték: az épület homlokzatai, tömege

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

M-53	KÖH törzsszám: 11155	Hrsz.: 1018/1, 3, 5, 6, 8, 9, 10 11, 1019, 1032	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Ómezői ménesudvar épületei, Jelenleg üresen állnak
	Cím: Ó-Mezőhegyes, 18-as major		

Leírás, jelleg, állapot:

Jelenleg az „udvar” műemléki védettsége nem egyértelmű, a 2001. LXIV törvény melléklete szerint nem védett, azonban a 25/2005. (IX. 16.) NKÖM rendelet 21.§-a a 1018/5, 1018/6 hrsz-ú ménesudvar istállóépületeit műemléki védelem alá helyezi. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal honlapján található, kereshető adatbázisban is megtalálhatóak az érintett földrészletek. A 11155-ös törzsszámú, műemléki védelem alatt álló „Ómezői ménesudvar épületei” bejegyzésben a már korábban említett, 1018/5-6 hrsz-ok mellett további 8 hrsz. is található. Mellékesen a www.koh.hu-n található műemléki kereső szolgáltatás is tartalmaz hibát, ugyanis ha kíváncsiak vagyunk Mezőhegyes műemlékeinek listájára, és a település mezőt kitöltve (Mezőhegyes), elindítjuk a keresést, akkor a kapott eredményben a „Ómezői ménesudvar épületei” bejegyzés nem jelenik meg a találatok között.

A védelem alatt álló földrészleteken található épületek közül igazából a 1018/8;-9;-11 hrsz-ú területeken található épületegyüttes képviselhetne értéket az egységével. 1800 körül Hild János tervei szerint épült, három, U-alakban elhelyezkedő (21, 9 illetve 21 tengelyes) istállóból álló együttes. A téglából emelt istállók félkörív-pillérsoros szerkezetűek, a pillérsorra van helyezve a – valószínűleg a XIX. sz. második feléből származó – nyeregtetővel fedett takarmányos padlás. Az U-alakú udvar rövidebb oldalát lezáró istállóépület oldalhomlokzata 4+1+4 tengelyes. Az íves falfülkébe – a két szélső fülke kivételével – egy-egy négyszögletes, egyenes záródású ablak van vágva. A középtengelyben egyenes záródású bejárat nyílik. A bal szélső fülkéből ajtó nyílik az istálló sarkában leválasztott kis helyiségbe. Az egyik oromfal középtengelyében található a – talán főbejáratnak nevezhető – szegmensíves záródású, kétszárnyas kapu, két oldalán egy-egy téglalakú, egyenes záródású ablakkal. Felette, a padlásszinten a padlásbejárat, s egy-egy kis méretű, állított téglalakú ablak található. A hátsó oromfal középtengelyében egy kisebb, egyenes záródású, egyszárnyú faajtóval csukódó bejárat van, tőle jobbra egy nagyobb méretű, fatáblával fedett ablak, a padlásszinten pedig két kis méretű ablaknyílás. A nyeregtető cserépfedésű. Az U-alak két hosszabbik szárán elhelyezkedő egy-egy istálló 21 tengelyes, szintén ívpillérsoros megoldású. Az udvart bal oldalról keretező, palatetővel fedett istálló 5+1+4+1+4+1+5 tengelyes kiosztású, az íves falfülkékben egy-egy egyenes záródású ablak nyílik, a 6., 11. és 16. fülke a többinél laposabb kialakítású, ezekben egy-egy egyenes záródású kapu található. Az út felé néző oromfal alsó szintjén két állított téglalakú ablak, padlásszintjén két kis szellőzőnyílás található. A padlásra nyíló ajtó az épület hátsó oromfalába van vágva. Az udvart jobbról keretező, cseréptetővel fedett istálló út felé néző homlokzatán nyílik a fatáblás kapu, két oldalán egy-egy egyenes záródású ablakkal. Bal oldalról csatlakozik az épülethez egy azonos tetővel fedett, alacsonyabb, kéménnyel ellátott négyzetes alaprajzú helyiség. Az istálló hátsó oromfalán volt – a ma már befalazott – padlásfeljáró. A fűvel és pár fával benőtt udvar közepén egy, a majori vízmű céljait szolgáló kis építmény áll, amely meglehetősen

zavaróan hat az egységes, egykor elegáns épületegyüttesben.. Állapotuk leromlott, romos, tetőszerkezetük néhol sérült hiányos, falaik vizesek, mállanak. Az épületszerkezet néhol jelentősen átépített, hasonlóan a belső tereiket is.

Megőrzendő érték: Az épülettömegek, a felújított homlokzatok

Javaslat: teljes felújítás az összes épületben az eredeti állapot visszaállításával, a későbbi átépítések megszüntetésével; megfelelő hasznosítás.

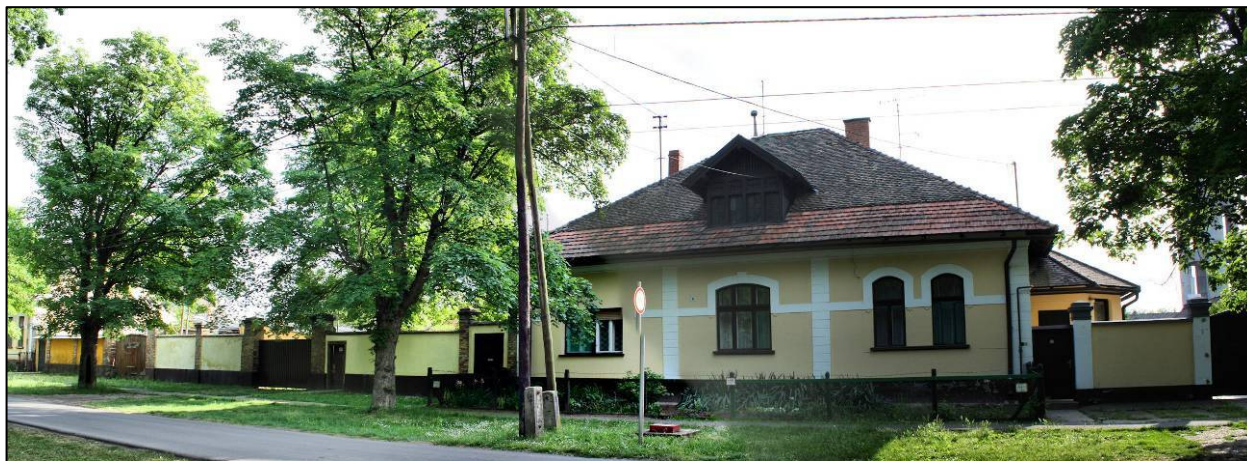
Helyi védelem alatt álló épületek

HV-1	Cím: Szent György tér 7.	Hrsz.: 664/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lakóház
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot:

Utcavonalra épített földszintes épület, jó állapotban. Homlokzata részben ép, részben átalakítva (nyílászáró cserével). Az eredeti háromosztatúságát őrzi, melyet kiemel a padlásából kiugró található faszerkezet is, amely szintén eredetinek tűnik. Állaga jó. A tetőfedés részben cserélt, de jó állapotú. Kerítése falazott, részben ez is átalakított, oszlopa néhány esetben vakolt. Az épület egyedileg is, de az utcaképben betöltött szerepe

miatt is meghatározó.

Megőrzendő érték: homlokzatok, épület tömege, kerítés

Javaslat: a homlokzat visszaalakítása az eredeti ablakokhoz hasonló nyílászárók visszaépítésével, a levakolt kerítésoszlopok visszaállításával, folyamatos állagmegóvás. Lehetőség szerint a tetőfedés homogenizálása.

HV-2	Cím: Szent György tér 9.	Hrsz.: 664/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lakóház
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot:

Utcavonalra épített vele párhuzamos gerincű földszintes épület. Homlokzata ép, díszítései részben hasonlítanak a szomszédos és hasonlóan védett épületéhez, de itt az ablakok is az eredeti állapotban találhatóak. Tetőfedése homogén. Kerítése falazott,

oszlopain a nyers téglá látszik. Összeségében az épület és a kerítés is jó állapotban van.

Megőrzendő érték: a homlokzatok, épület tömege, kerítés.

Javaslat: szükség szerint szerkezeti, illetve teljes homlokzati felújítás

HV-3	Cím: Szent György tér	Hrsz.: 716	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Ménescsár I. világháborús emlékmű
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: az emlékmű U alakban fog körbe egy gúla formájú kő építményt, melyen egy bronz turulmadár dombormű található, alatta emléktáblával, néhány kovácsoltvas virágtartóval. Állapota elfogadható, környezete parkosított, gondozott.

Megőrzendő érték: az egész emlékmű

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés

HV-4	Cím: Kossuth Lajos utca 1-3	Hrsz.: 702	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lakóház
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: utcavonalra épített, vele párhuzamos gerincű épület, homlokzatát 2 rizalit tagolja, a rizalitok romfalas záródásúak. Az épület ablakai ívesek, eredetinek tűnnek. Homlokzatán a díszítések épek. A rizalitok oromfalainak fa szerkezeti kialakítása, díszítése a településre jellemző. Az épülethez kapcsolódóan megtalálható az épített kerítés.

Megőrzendő érték: Az épület homlokzatai, tömege, kerítés

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

HV-5	Cím: Kossuth Lajos utca 5	Hrsz.: 901	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Református templom
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: A templom építése 1907-ben kezdődött, átadására ünnepélyes keretek között 1909. szeptember 11-én került sor. Ekkor vált anyaegyházzá, az akkor 800 főt számláló mezőhegyesi reformátusság. A templomot a Magyar Királyi Földművelésügyi Kormány és a Ménesparancsnokság építette. Ugyanekkor készült el a parókia is. A templom neogótikus stílusban készült. A kelet-nyugati tengelyű főhajót egy észak-déli kereszthajó bővíti ki. A kereszthajó egyedi jelleget kölcsönöz az épületnek, ugyanis református templomokra ez az építési megoldás nem jellemző. A nyugati homlokzati torony 35 m magas. A toronysisakot négy, igen érdekes megoldású vízkiköpő díszíti. A főtorony mellett jobbról és balról, egy-egy kisebb torony teszi impozánssá a homlokzatot. A 8x23 m-es belső teret a kereszthajó mindkét irányban 3x8 méterrel szélesíti ki. Mennyezete rabitz-boltozattal

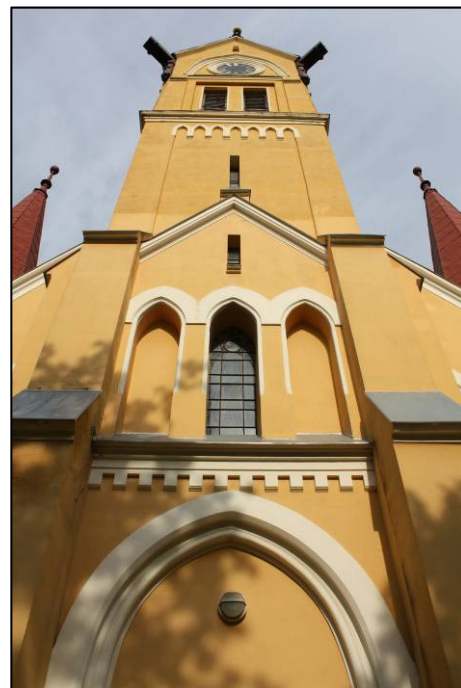
fedett. A neogótikus keleti szentélyből árad befelé a világosság a hatalmas csúcsíves ablakokon. A torony felőli oldalon, kőkarzaton áll az orgona, melyet Andressz Ferenc épített 1909-ben. A keleti falon elhelyezett szószék gótikus elemekkel díszített, hangvetőjén toronysisak formájú csúccsal. A templomban 220 ülőhely van. Három harangja van. A 84 kilogrammosat Hönig Frigyes öntötte 1909-ben Aradon, a 385 és 194 kilogrammosat a Budapesti Harangművek készítette 1924-ben.

Megőrzendő

érték: homlokzatai,
épület tömege

Javaslat:

folyamatos
állagmegóvás

HV-6	Cím: Kossuth Lajos utca 7	Hrsz.: 899	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Református parókia
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: A parókia épülete a templommal egyidőben épült, annak közvetlen szomszédságában. Az épület megjelenése hordozza a mezőhegyesi jellemzőket. Ablakai részben téglalap alakúak, a középrizalitban gótikus ívet kaptak. Homlokzati díszítése is megtalálható, állapotuk jók. Kerítése tömör, falazott oszlopai karcsúak, fejezetük a kerítés falazatához hasonlóan cseréppel fedett. Az épület állapota jónak mondható.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai, kerítés

Javaslat: homlokzati felújítás, folyamatos állagmegőrzés.

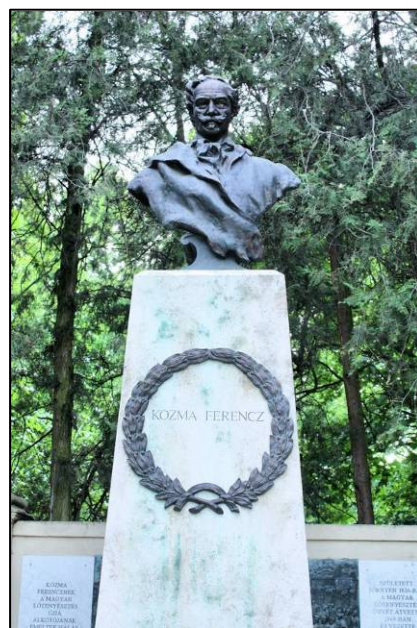
HV-7	Cím: Béke Park	Hrsz.: 721	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Kozma Ferenc emlékmű
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: „Az emlékmű egy kis dombra épült”, felépítése karélyos, amely közrefogja Kozma Ferenc talapzaton álló mellszobrát. A „karély”-on a szobor mögötti falon lévő emléktáblák között található egy bronz dombormű is (ez nem azonos az erdeti szoborhoz tartozó „királyi jelenet”-tel). Állapota jó, környezete parkosított, részben rendezett, részben letaposott.

Megőrzendő érték: az egész emlékmű

Javaslat: folyamatos állagmegóvás, a park gondozása

HV-8	Cím: Kozma Ferenc utca 3.	Hrsz.: 887/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Evangélikus templom
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: A templomépítés 1944. július 1-vel indul meg, Ágoston Sándor tervei alapján. Közben a II. világháború elérte Mezőhegyest is, így az építkezés félbeszakadt. A régi állami ménes megszűnése után az épülő templom 1946-ban az egyházközség tulajdonába került. 1948. június végén folytatódik a templomépítés és 1949. október 23-án szenteli fel Kemény Lajos püspökhelyettes. A hiányosságok pótlása ezután is folyik (harang, orgona, padok, külső vakolat). 1950-ben a templom belső falát Sziráczy Gyula grafikus művész falfestményekkel díszíti. Az 1949-ben használatba vett templom építésének munkálatai 1950-51-ben folytatódtak. Az 1990-ig terjedő időszakban sokan nem merték vállalni hitüket, így a gyülekezeti élet nem tud erősödni. A széthullott gyülekezet már nem rendelkezik önálló lelkésszel, Mezőhegyes Tótkomlós fiók, társgyülekezetévé válik. Az 1980-as évek végén Gyekiczki János tótkomlói lelkész felvállalja a területéhez tartozó templomok renoválási munkáinak szervezését. Így 1990-ben befejeződött a templom renoválása és az ünnepélyes hálaadó istentisztelettel elkezdődött a mezőhegyesi gyülekezet újraéledése.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

HV-9	Cím: Kozma Ferenc utca 5.	Hrsz.: 885/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lakóház
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: Jó állapotban levő, homlokzati tagozatait és nyílászáróit ma is őrző lakóépület.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

HV-10	Cím: Kozma Ferenc utca 3.	Hrsz.: 887/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lakóház, jelenleg fogászati rendelő
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: Utcavonalra épített, vele párhuzamos gerincű földszintes épület, homlokzatai díszai az eredeti állapotukat tükröztetik. Homlokzati tagoltsága excentrikus, nyílászárói hagyományos osztatúak. Az épület állaga jó, karbantartott. Az épülethez kapcsolódó kerítés téglából falazott, felülete nyers téglá.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzata, kerítés

Javaslat: az utcai homlokzaton található, klímaegység eltávolítása., folyamatos állagmegóvás

HV-11	Cím: Hild János utca 3.	Hrsz.: 30	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lakóház
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: Előkeres, utcával párhuzamos beépítésű sarki épület. Érdekes az épület tömegében a sarokkialakítása: az egymásra merőleges épületszárnyak találkozásánál nem egy egyszerű "hajlított" kapcsolat van, hanem egymásba futva metszik egymást, tűzfalas homlokzatkialakítással. Homlokzati tégladísztései vakolattal részben eltakartak, ettől függetlenül az épület homlokzati megjelenése meghatározó, ablakai az eredetiek. Tetőfedése pala.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: a redőnyök eltávolítása, nagyobb homlokzati felújítás esetén az eredeti homlokzati kialakítás visszaállítása, folyamatos állagmegóvás

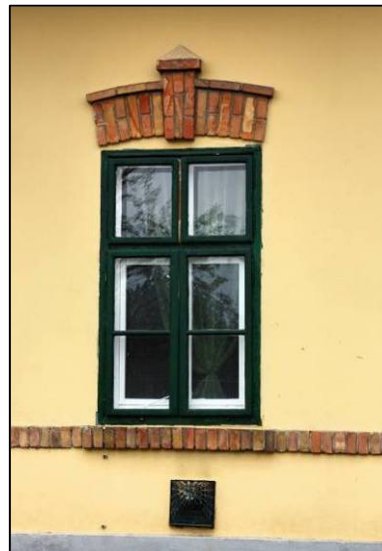

HV-12	Cím: Hild János utca 5.	Hrsz.: 29	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Orvosi rendelő, lakóház
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: előkertesen, az utcával párhuzamosan épített épület. Az épület homlokzati kialakítása, néhány nyílászáró beépítését leszámítva az eredeti állapotokat tükrözi.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

HV-13	Cím: Hild János utca 19.	Hrsz.: 28/13	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Volt cukorgyári otthon épülete
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: Földszint + emeletes kialakítású épület, amely a telkén villaszerűen helyezkedik el (szabadonálló beépítés). Valószínűleg a XX. század elején építették a még ma is impozáns megjelenésű, eredeti homlokzati tagozatait, nyílászáróit őrző épületet. A homlokzatot az utca irányába lépcsős kiugratással tették hangsúlyossá.

Megőrzendő érték: épület tömege, homlokzatai

Javaslat: a színezés újragondolása, a valószínűsíthetően utólagosan készült bejáratifölötti rész lebontása

HV-14	Cím: Csekonics Park	Hrsz.: 905/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: I-II. világháborús emlékmű
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: az építmény a HV-3-as emlékműhöz hasonló kialakítású, bronz emléktáblával, állapota jó

Megőrzendő érték: az építmény

Javaslat: folyamatos állagmegóvás

HV-15	Cím: Hársfa utca	Hrsz.: 783	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Temető és kápolna
		Védettségi szint: H1	

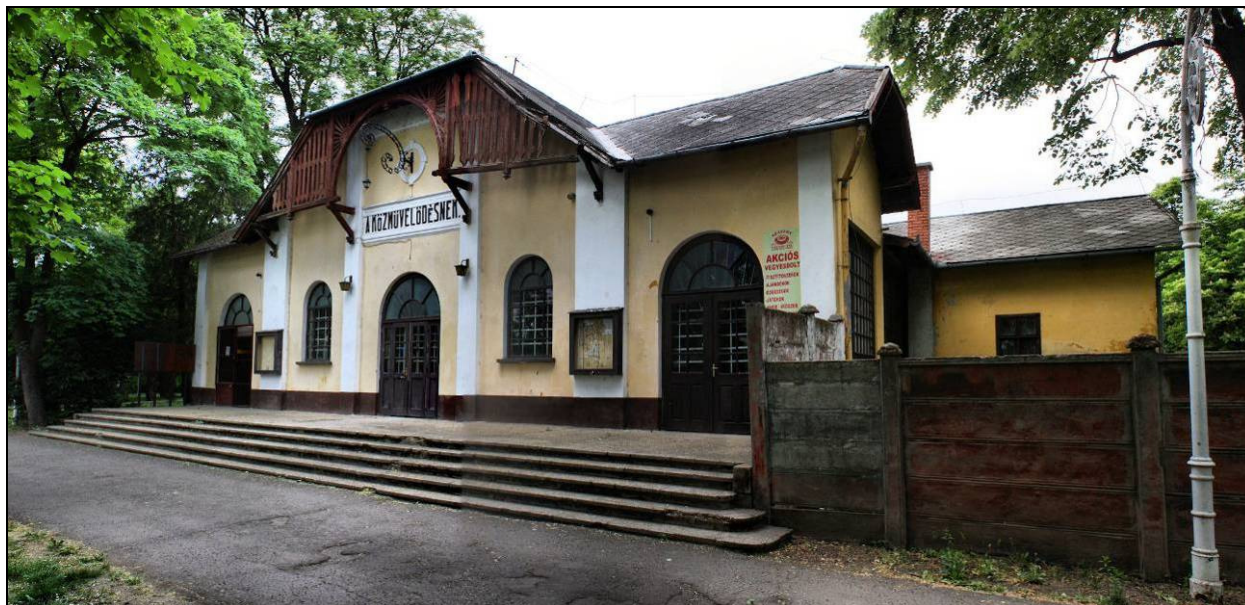
Leírás, jelleg, állapot: a kápolna országos védeltséget kapott, így a helyi listáról törölni kell.

Megőrzendő érték: a temető kialakítása, a temetőben levő történeti sírok, sírjelek

Javaslat: folyamatos fenntartás, különös tekintettel a történeti sírokra, sírjelekre

HV-16	Cím: Petőfi sétány	Hrsz.: 4/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Volt mozi épülete
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot:

Megőrzendő érték: az épület tömege homlokzatai

Javaslat: felújítás, a nem illeszkedő homlokzati feliratok eltávolítása, megfelelő hasznosítás biztosítása

Helyi védelemre javasolt épületek

HJ-1	Cím: 17. major	Hrsz.: 0655/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Istálló, ma magtár, üzemi raktár
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: A XVIII-XIX század fordulóján épült istálló épület, mely jelenleg is használatban van. 33 ives pillérsorral alakították ki. Állaga jó, karbantartott, egyedül a tetőszerkezete és részben a nyílászárói nem az eredetiek.

Megőrzendő érték: az épület tömege

Javaslat: lehetőség szerint a tetőfedés visszaállítása az eredeti állapot szerint, folyamatos állagmegóvás

HJ-2	Cím: 52. Major	Hrsz.: 1573	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: lakóépület
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: utcavonalra épített, utcára merőleges gerincű nyeregtetős épület beépített oldaltornáccal, szerény erdeti homlokzati díszítésekkel, eredeti ablakokkal, felújított állapotban.

Megőrzendő érték: az épület tömege, utcai homlokzata

Javaslat: folyamatos állagmegóvás, lehetőség szerint az oldalfolyosó kibontása

HJ-3	Cím: 48. major	Hrsz.: 0121	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: a csikóménes istállója és hozzá kapcsolódó kiszolgáló épület
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: Az istálló épület kora, felépítése megegyezik a HJ-1-ével, azonban betöltött funkciója mit sem változott az évszázadok alatt. Szorosan az épülethez kapcsolódva található egy másik, valószínűleg korabeli kiszolgáló épület. Állapotuk elfogadható, karbantartott.

Megőrzendő érték: az épületek tömegei, homlokzataik

Javaslat: szükséges felújítások elvégzése, lehetőség szerint a tetőfedés visszaállítása az eredeti állapora, folyamatos állagmegóvás

HJ-4	Cím: 57. major	Hrsz.: 0191/21	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: magtár
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: 2 emeletes 19 íves pillérsorral rendelkező épület, igen rossz állapotban, karbantartás hiányában szinte teljesen leomlott vakolattal, málló téglapillérekkel és falakkal. Az épület külső átalakításon nem esett át. Jelenleg funkcióvesztetten, kihasználatlanul áll.

Megőrzendő érték: az épületek tömegei, homlokzataik

Javaslat: teljes szerkezeti és homlokzati felújítás, megfelelő hasznosítás kialakítása, folyamatos állagmegőv.

HJ-5	Cím: 47. major	Hrsz.: 0110/35	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: valószínűleg iskola
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: masszív, karbantartás hiányában is elfogadható állapotú épület, tetőfedése hullámpala, nyílásai elfalazottak. Jelenleg kihasználatlan.

Megőrzendő érték: az épületek tömegei, homlokzataik

Javaslat: mindenképpen a sérült tetőelemek kijavítása az állagmegőrzés céljából,

homlokzati felújítása majd a tetőfedés lecserélése az eredeti fedésre, megfelelő hasznosítás

HJ-6	Cím: 47. major	Hrsz.: 1420	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Volt iskola
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: jó állapotú volt iskolaépület, eredeti homlokzati elemekkel nyílászárókkal, hátsó részén nyitott terasszal, a településre jellemző kéményekkel. Állagó jól karbantartott, még annak ellenére is, hogy már használaton kívül van.

Megőrzendő érték: az épületek tömegei, homlokzataik

Javaslat: folyamatos állagmegóvás, értékes elemet képezhezhet turisztikai hasznosítása esetén akár a HJ-5-ös épülettel együtt. Értékesítés esetén az eredeti elemek megőrzésének kötelezettsége szerződéses garanciával.

HJ-7	Cím: 39. major	Hrsz.: 056/24	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Istálló, jelenleg üres
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: hasonlóan a HJ-1;3 jelű épületekhez hasonlóan ez is az első istállók egyike, felépítése is megegyezik velük. Valószínűleg egy része később épülhetett, mivel az épület magassága nem homogén. Állaga leromlott, karbantartva nincs, tetőfedése a többiéhez hasonlóan hullámpalára lecserélt. Az épület nem magában áll a területen, hanem több különböző méretű, mára már leromlott, első ránézésre életveszélyes épületekkel együtt, melyek valaha lakásként vagy egyéb kiszolgáló épületeként szolgáltak.

Megőrzendő érték: az épületek tömegei, homlokzataik

Javaslat: teljes felújítás, folyamatos állagmegóvás.

Az épületegyüttes felújítás esetén Skanzen lehet, mert többféle jellegű épület egy helyszínen együtt megtalálható.

HJ-8	Cím: 22. major Belsőkamrás puszta	Hrsz.: 0421/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Istálló, jelenleg üres
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: a hosszabb főépület hasonlóan a HJ-1;3 jelű épületekhez az első istállók egyike, felépítése is megegyezik velük. Az épülethez kapcsolódik egy rövidebb, nem íves pillérsoros épületszárny is. Állaga leromlott, karbantartva nincs, tetőfedése a többiéhez hasonlóan hullámpalára lecserélt.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: teljes felújítás, folyamatos állagmegőrzés

HJ-9	Cím: 20. major	Hrsz.: 0441/4	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Istálló, jelenleg a kancaménes istállója
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: felépítése, jellege teljes mértékben megegyezik HJ-8 jelű épülettel. Állaga jól karbantartott, tetőfedése pala.

Megőrzendő érték: az épületek tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés

HJ-10	Cím: 81. major	Hrsz.: 2185/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Magtár, jelenleg raktár
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: az épület 1 emeletes magtár épület, melyben 3 szinten tárolhatták a gabonát. Az épület homlokzata sima ívsor nélküli. Állaga jó, karbantartott jelenleg raktárként használják.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés, a nem illeszkedő toldalék lebontása

HJ-11	Cím: 6. major	Hrsz.: 0457/26	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: magtár, jelenleg üres
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: lásd HJ-4

Megőrzendő érték: lásd HJ-4

Javaslat: lásd HJ-4

HJ-12	Cím: Kendergyár	Hrsz.: 0709/7	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Gyárkémény, épület
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: az egykori kendergyári épületekből a lakások mellett ma a használaton kívüli kémény és egy, cippzár előállítására használt épület maradt meg

Megőrzendő érték: a kémény és a gyárépület

Javaslat: felújítás az épület külső jellegzetességeinek visszaállításával, folyamatos állagmegőrzés

HJ-13	Cím: 28. major	Hrsz.: 0696/3	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Magtár, jelenleg raktár
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: előkertesen épített, utcával párhuzamos gerincű nyeregtetős épület, az utca felől hozzákapcsolódik egy alacsonyabb épületrész. Homlokzata a településre jellemzően díszített, ablakai eredetiek. A z ablakok körül keretként faragott fa díszítés található. Állaga jó, kéményei újak.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: felújítás, folyamatos állagmegőrzés

HJ-14	Cím: Belsőkamrás puszt	Hrsz.: 0696/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: magtár, jelenleg üres
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot:

az épület 1 emeletes magtár épület, melyben 3 szinten tárolhatták a gabonát. Az épület homlokzata sima ívsor nélküli. állaga leromlott, homlokzati díszítése még részben felismerhető

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: teljes felújítás, folyamatos állagmegőrzés

HJ-15	Cím: Szent György tér 1.	Hrsz.: 709/3	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: lakóépület
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot:

közvetlen a Ménesbirtok szomszédságában a déli kaszárnya mellett épült nyeregtetős, tűzfalas épület. Homlokzati díszítései adják az épület igazi értékérmelyek az épület élein illetve a nyílásai körül

található nyers tégladíszek. Kéményei és kerítése új, azonban az eredeti és a településre jellemző jellegzetességeket magukonhordozva készültek el.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés

HJ-16	Cím:	Hrsz.: 1026/2;1028/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: lakóépületek
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: Az épület előkertesen a telek vonalát követve épült meg. Valójában egy épületegyüttesről van szó. A sarki épületek a telek törésénél kapcsolódnak egymáshoz. Tömegeik hasonlóak, homlokzati megjelenésük, díszítésük eltérő míg a jobb állapotban lévő K-i épületszárny homlokzatán egy sor tégladíszítés illetve az ablakok körül faragott fa keret található, addig a másik épületen kizárólag téglából alakítottak ki díszítő elemeket. Ennek a épületrésznek funkciója nincs, ezáltal állaga is leromlott. A harmadik épület, amely jelenleg külön hrsz-ú telken található, egy kapuzattal kapcsolódik az előző épületekhez. A kapuzat téglából épített oszlopainak állaga leromlott, hasonlóan a különálló épülethez. Ez az épület inkább az elsőnek említett épületrészre „hasonlít” a díszítéseiben. A három épület a kapuzattal utcaképet meghatározó elem.

Megőrzendő érték: az épületek tömegei, homlokzataik, a kapuzat

Javaslat: teljes felújítás, folyamatos állagmegőrzés

HJ-17	Cím: Szent György tér	Hrsz.: 709/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: diadalív
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: a reprezentatív központ délről záró második diadalív. Az ismert nagy diadalívekhez hasonló, csak mérete kisebb, nyílásán gyalogszerrel, vagy lóháton lehet átközlekedni. Nagy valószínűséggel a másik két építménnyel egyidőben készült. Állaga változó, legrosszabb állapotban a lábazata van, amely felvizesedett, felsőbb részeinek állaga jó.

Megőrzendő érték: az építmény tömege.

Javaslat: teljes felújítás, folyamatos állagmegőrzés

HJ-18	Cím: Kozma Ferenc utca 1.	Hrsz.: 891	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Iskolaépület
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: Utcával párhuzamos gerincű nyeregtetős épület, melybe középen csatlakozik rá merőlegesen egy hátsó épületszárny. Ehhez a szárnyhoz kapcsolódik egy jóval később, jellegében eltérően megépült épületszárny is. Földszintes épület, a településre jellemző homlokzati kialakítással díszítéssel, eredeti nyílászárókkal. Homlokzati tagoltsága aszimmetrikus. Állaga jó, karbantartott

Megőrzendő érték: az épület jól felismerhető T-alakú eredeti tömege, és ezek homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés

HJ-19	Cím: Kozma Ferenc u. 10	Hrsz.: 863/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: lakóház
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: utcával párhuzamos gerincű nyeregtetős épület, eredeti téglakerítéssel. Homlokzati kialakítása az eredeti formáját tükrözheti díszével, nyílászáróival. Az épület állaga jó, karbantartott, a kerítésről ugyanez nem mondható el, ennek állaga leromlott.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai, kerítés

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés, a kerítés teljes felújítása.

HJ-20	Cím: Kozma Ferenc u. 12	Hrsz.: 861/1	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: lakóház
		Védettségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: utcavonallal párhuzamos gerincű de hajlított „villa” épület. Az eredeti funciója szállás épület lehetett. Homlokzati díszítései épek, némileg eltérő a megszokott települési „elemektől”. A padlástérből kibukkanó ablakok szakítják meg annak síkját. A utcai homokzat aszimmetrikus, bejárata eltolódva a „hajlított” szárny felől található, hangsúlyos részben kontyolt, oromfalas kiépítéssel. Az épület állaga jó, karbantartott

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés

HJ-21	Cím: Kozma Ferenc u. 20	Hrsz.: 857/1-3	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Rendőrség, lakrész
		Védeltségi szint: H1	

Leírás, jelleg, állapot: kialakítás a hasonló az M-20 jelű épülethez. Valószínűleg ez is a kettős tisztilakok egyike. Az épület állaga jó, karbantartott. Homlokzata gazdagon díszített, kialakítása szimmetrikus. Értékes elemei a tetőn levő bádoggal bevilágítottok.

Megőrzendő érték: az épület tömege, homlokzatai

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés

HJ-22	Cím: Kossuth Lajos utca 23-25	Hrsz.: 822/2	Funkciója /eredeti, jelenlegi /: Lemezvágó gép
		Védettségi szint:	

Leírás, jelleg, állapot: látszólag jó állapotban lévő lemezvágó gép, mely Mezőhegyes ipari múltjáról árulkodik.

Megőrzendő érték: a szerkezet

Javaslat: folyamatos állagmegőrzés

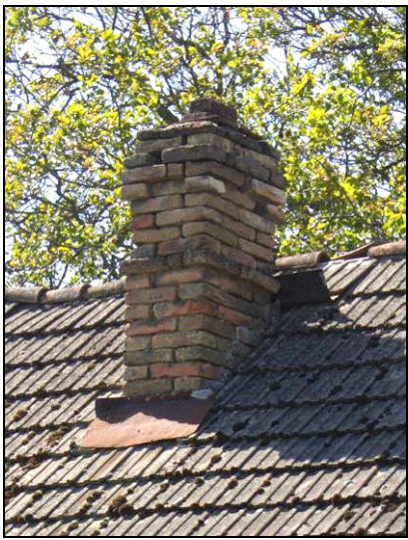
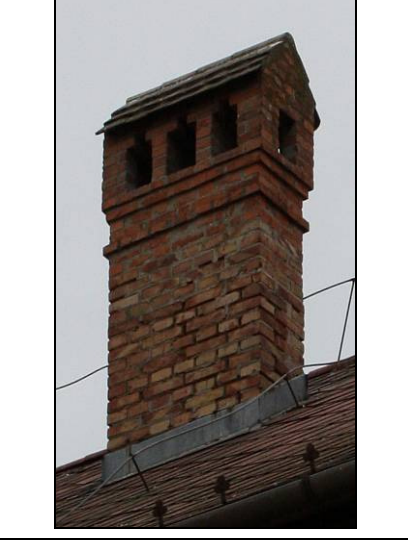

Értékes építészeti részletek, elemek

Példák a településre jellemző kéményformára:

		
Kendergyári lakások	Bem utca 8.	52. major – hrsz.:1518
		
Szent György tér 1.	Kozma Ferenc utca 14.	István király utca 19
		
Posta utca 1.	Kozma Ferenc utca 22	Kozma Ferenc utca 11

Padlásszellőzők:

Szent György tér 1.

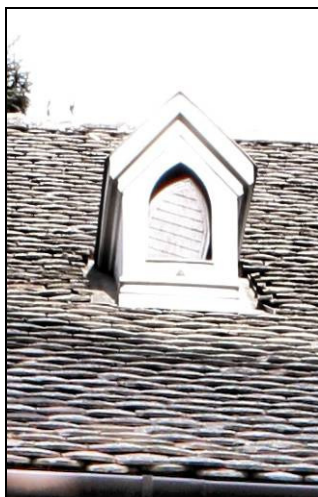
Kozma Ferenc utca 20.

Kendergyári lakások

Kozma Ferenc utca 15

Kossuth Lajos utca 7.

Kozma Ferenc utca 30.

Kozma Ferenc utca 11.

Posta utca 1.

Kozma Ferenc utca 22.

Hild János utca 5.

Kozma Ferenc utca 30.

Hrsz.: 1026/2

Hrsz.: 1028/1

Posta utca 1.

Kozma Ferenc utca 30.

		
Hrsz. :1345 47. major	Hrsz.: 1306 17 major	Hrsz.: 1361 47. major
		
Kozma Ferenc utca 20.		
		
Kozma Ferenc utca 30.		
		Kozma Ferenc utca 11

Hrsz: 0191/9 57. major

Hrsz.: 1222 46. major

Ruisz Gyula utca 26.

Ruisz Gyula utca 19.

Hild János utca hrsz.:17/1

21. major 0417/19

Hild János utca hrsz.: 28/11

81. major hrsz.:2121-2122

Építészeti értéket hordozó épületek listája:

Kémény:

- 52. major hrsz.:1518
- Bem utca 6.

Padlásszellőző:

- 52. major hrsz.:1514
- Korház utca 17.
- Korház utca 15.

Jellemző épület tömegek melyek némely részletében még fellelhető az eredeti állapotuk: tömeg, nyílászárók, homlokzati alkalmazások

- 57. major hrsz.: 0191
- 47. major hrsz.: 1332, 1361, 1345, 1323
- 46. major hrsz.: 1222, 1219
- 21. major hrsz.: 0417/19
- 81. major hrsz.: 2170
- 28. major hrsz.: 0696/10
- cukorgyár néhány épülete
- Komlósi út 7.
- Korház utca 17.
- Kozma Ferenc utca 15
- Mátyás király utca 5
- Rákóczi Ferenc utca 15.
- Ruisz Gyula utca 13; 19; 26

Utcakép:

- 81. major hrsz.: 2121-2122
- Csokonai utca 4-6-8

Régészet

Mezőhegyes város tervezés alá vont közigazgatási határa (kül- és belterülete) Békés megye déli szélén, délnyugati szögletében, geomorfológiailag a Maros hordalékkúpján fekszik, a Marostól északra, a Szárazértől pedig délre. Fekvése régészeti szempontból meghatározza a közigazgatási területére eső – már ismert és még ismeretlen – régészeti lelőhelyek mennyiségét és jellegét is. A Békés megye területén eddig végzett régészeti terepbejárások tapasztalatai ugyanis az utóbbi években egyértelműen bebizonyították, hogy a megye területe a régészeti lelőhelyek előfordulását tekintve két nagy tájegységre bontható.

Az egyik a Körösök völgye – kiegészítve más, kisebb vízmedrekkel (pl. Büngösd, Gyepes, Köles-ér) –, ahol a lelőhelyek szabályosan sorakoznak, s többnyire a vizek folyásához, azok partjához igazodnak, kiterjedésük pedig közel egyformának mondható. A Körös-völgy valójában egy sekély medence, mely alig néhány méterrel mélyebb fekvésű környezeténél. Tengerszint feletti magassága 83–95 méter között ingadozik. Felszínét holocén kori folyóvízi üledékek borítják, a folyóhátakon és hordalékkúpokon újholocén eredetű áttelepített iszapos lösz, iszapos agyag, réti agyag a jellemző. A tartósan vízjárta területeken tőzeg és kotú képződött. A felszín képét ma is létező holtágak, elhagyott meanderek és folyómedrek, mocsaras területek jellemzik. A tartósan vagy időszakosan vízjárta medreket 1–3 méter magasságban kiemelkedő háta kísérik, amelyek időszakos vagy állandó, a megtelepedésre különösen alkalmas szárazulatok voltak. A régészeti lelőhelyeket ezeken a kiemelkedő térszíni formákon találjuk. Az egykor mocsaras, vízjárta területeken tehát agyagos, réti talajok, a magasabb, csak időszakosan víz borította részeken szikesek, míg a legkiemelkedőbb térszíneken mezőszéki talajtípusok fordulnak elő. Ez utóbbiak minden esetben régészeti lelőhelyek is, míg az előbbieket csak korszerű agrotechnikai eljárások segítségével foghatók mezőgazdasági művelés alá. Ennek megfelelően a folyószabályozás előtt lényegesen kisebb területen, gyakorlatilag csak a tartósan szárazon maradt folyóhátakon folyt szántóföldi növénytermesztés. Egyebütt kaszálóként, legelőként hasznosították az ártereket, illetve halászáttal, pákászáttal a mocsarakat.

A régészeti lelőhelyek természetesen igazodtak a táj felszíni viszonyaihoz, az egykori megtelepedésre alkalmas helyek tehát szorosan követik a felszín adta lehetőségeket, és ezek határozzák meg a lelőhelyek fekvését és kiterjedését is. Erre a területre általánosan jellemző az is, hogy a vízmedrektől kissé távolabbi területeken előforduló lelőhelyek szinte kizárólag a magasabb fekvésű helyeket foglalják el, az olyan területeket, amelyek árvizek alkalmával is szárazak maradtak. *Ilyen formán csaknem valamennyi kiemelkedés, hátság területén egyben régészeti lelőhely is.*

A másik nagyobb tájfeldrajzi egység a Körösök völgyétől távolabbi térség, a Maros hordalékkúpja, ahol nagy, belső, víz nélküli felszín a jellemző, változatos és szabálytalan, az előbbi tájegységnél magasabban fekvő, 95–102 méteres tengerszint feletti geomorfológiai felszíni viszonyokkal. A táj arculatának szabálytalan, esetleges és igen változatos, de mindenképpen a Maros hordalékkúpjára jellemző, az által meghatározott felszíni viszonyok miatt a régészeti lelőhelyek előfordulása ezen a tájon nem olyan jól kiszámítható, mint például a folyóvölgyekben. *A pontatlanságokat, bizonytalanságokat csak régészeti terepbejárások szüntethetik meg, illetve a kiviteli munkák, különböző földmunkák során kell arra számítani, hogy eddig ismeretlen régészeti jelenségek, objektumok vagy leletek kerülnek majd elő.*

A régészeti lelőhelyek mindkét területen – a folyóvölgyekben és a Maros hordalékkúpján is – természetszerűen igazodtak a táj felszíni viszonyaihoz, az egykori megtelepedésre alkalmas helyek tehát szorosan követik a felszín adta lehetőségeket, és ezek határozzák meg a lelőhelyek fekvését és kiterjedését is.

Mezőhegyes belterületén illetve közigazgatási határán belül még nem került sor szisztematikus régészeti terepbejárásokra, így nem ismert a település régészeti topográfiája sem. A véletlenszerűen napvilágra került leletekről és az azokhoz kapcsolódóan a területen végzett régészeti tevékenységről csak szórványos adataink vannak, amelyek nem egyenértékűek egy célirányos, szisztematikus kutatással.

Ennek ellenére, a Maros hordalékkúpja területére eső olyan települések alapján, amelyek területén módszeres régészeti terepbejárásokra sor került, bizonyosan állítható, hogy a lelőhelyek sűrűsége Mezőhegyes területén is igen nagy mértékű. Jól mutatja ezt például a Szárazér korábbi rehabilitációs programja keretében 2000-ben elvégzett terepbejárás eredményeként azonosított 74 régészeti lelőhely,⁴ és pl. a Battonya határában feltérképezett 324 régészeti lelőhely száma.⁵

Sok régészeti lelőhelyre lehet tehát számítani a település belterületén és külterületén egyaránt. A Maros hordalékkúpja szabálytalan, esetleges és igen változatos felszíni viszonyai miatt a régészeti lelőhelyek előkerülése és fekvése nem kiszámítható. Általánosságban elmondható, hogy az egykori, szabályozatlan „Ös-Maros” kanyargó medrei és hordalék-felhalmozódásai mentén nagyszámú régészeti lelőhely sejthető. Például a Mezőhegyessel az északkeleti oldalon szomszédos Mezőkovácsháza határát átszelő, kanyargós Szárazér medre és oldalágai is ilyen, a történeti időkben az emberi megtelepedésre kifejezetten alkalmas területnek számítottak. Az azonban bizonyos, hogy kizárólag Mezőhegyes egész határának szisztematikus régészeti terepbejárása és feltérképezése adhatna a régészeti lelőhelyekre vonatkozóan a valóságot megközelítő adatokat. A terepbejárás és a dokumentáció azonban többévi munkát jelentene, amelyre belátható időn belül nem kerülhet sor, részben az anyagi fedezet, részben pedig a régészeti kapacitás hiánya miatt.

Mezőhegyes határában nemcsak a szisztematikus felszíni lelőhely-felderítések, az ún. régészeti terepbejárások hiányával kell szembenézni, hanem azt is figyelembe kell venni, hogy a rendkívül nagy számban feltételezhető régészeti lelőhelyek (számuk több százra becsülhető), különböző korú települések nyomai mellett – a régészeti tudomány módszerének természetéből adódóan – az egykori temetők helyéről eleve nem rendelkezünk információval. Kivételt ez alól csak a templom körüli, Árpád-kori, illetve középkori temetők jelentenek.

Ezen okok miatt arra kell felkészülni, hogy a most rendelkezésre álló adatok figyelembe vételével az *érvényes 2001. évi LXIV. (kulturális) törvény és az e tárgyban született egyes rendeletek – 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet; 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet – vonatkozó előírásait, valamint a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal*

⁴ Gyucha Attila, Liska András, Medgyesi Pál: A Szárazér rehabilitációs munkáihoz kapcsolódóan 2000-ben folytatott terepbejárások eredményei. MMM RégAd 2435/2003.

⁵ Gyucha Attila, Medgyesi Pál, Rózsa Zoltán, Szatmári Imre: Örökségvédelmi hatástanulmány Battonya város területéhez. Békéscsaba, 2004. MMM, RégAd.

szakhatósági állásfoglalásait a kulturális örökség megmentése érdekében kiemelten s mindenben maradéktalanul szükséges betartani.

Mezőhegyes közigazgatási határán belül, a most tervezés alá vont területtel kapcsolatban ez azt jelenti, hogy – bár a területen nem került sor szisztematikus régészeti topográfiai terepbejárásokra, s így összegző feldolgozottságú régészeti leletek, lelőhelyek, régészeti jelenségek előkerüléséről nem tudunk –, a rendelkezésünkre álló szórványos adatok mégis azt követelik meg, hogy a tervezési területet érintő bármilyen jellegű földmunkáknál helyszíni régészeti felügyelet biztosítása feltétlenül szükséges. Bizonytalan vagy ismeretlen, illetve váratlanul – építési, közműfektetési, alapozási, erdősítési, stb. munkákkal összefüggő vagy más jellegű földmunkák során – előkerülő régészeti leletek, jelenségek esetén szintén számítani kell arra, hogy azok megmentését ugyancsak biztosítani szükséges, melynek első feltétele a folyamatos régészeti helyszíni felügyelet, illetve az új lelet vagy lelőhely előkerülését követő feltárás költségeinek a vonatkozó törvényben előírt fedezete s a feltáráshoz szükséges idő biztosítása.

Az adott területhez kapcsolódó tervezői munkával, építési szándékkal összefüggő feladat is tehát, hogy abban kifejezésre jusson a régészeti örökség feltárásának, dokumentálhatóságának mindenkorai biztosítása, védelme.

A még nem ismert, de esetlegesen a jövőben előkerülő régészeti lelőhelyek vonatkozásában ugyanakkor azt kell szem előtt tartani, hogy a váratlanul előkerülő leleteket a szabályozóknak megfelelően a helyi jegyzőnek vagy a területileg illetékes megyei múzeumnak – ez esetben a Békés Megyei Múzeumok Igazgatóságának (5600 Békéscsaba, Gyulai út 1.) – bejelentésük, illetve, hogy a terület érintetlenségét a régész szakember helyszíni szemléjéig biztosítsák, s a mentőfeltárás elvégzését lehetővé tegyék.

Általánosságban elmondható, hogy a külterületeken, ahol a jelenlegi felszíni viszonyokat megváltoztató tevékenységet terveznek (pl. erdősítés, majorsági épületek bővítése, közművesítés, öntözőcsatorna, halastó létesítése vagy bányanyitás, stb.), amely az esetlegesen ott fekvő régészeti lelőhelyet elfedné, hozzáférhetetlenné tenné, esetleg elpusztítaná, csak olyan előkészítő munka után képzelhető el, amely biztosítja az ott lévő régészeti örökség elemeinek megelőző feltárását.

A belterületen ugyanakkor legnagyobb arányban az építési, közműfektetési tevékenység jelent veszélyt a régészeti lelőhelyekre, leletekre. Fontos ezért, hogy különböző építési tevékenységek, különös tekintettel pedig a közműfektetési munkák során figyelmet fordítsanak az esetlegesen előkerülő régészeti korú sírokra, objektumokra, leletekre. Ezek bejelentési kötelezettség alá tartoznak, és a szemlét végző régész szakember megjelenéséig a tulajdonos, a beruházó, vagy a kivitelező biztosítani köteles a lelet vagy objektum eredeti állapotának megőrzését, dokumentálhatóságát.

Egyértelmű mindebből, hogy a lelőhelyek nagyobb része a külterületen kerülhet elő, de a belterületen is várható egy-egy lelet vagy régészeti lelőhely felbukkanása.

Mezőhegyes közigazgatási határán belül csak szórványos és esetleges adatokkal rendelkezünk régészeti lelőhelyekre, leletekre, jelenségekre vonatkozóan. A Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága Munkácsy Mihály Múzeuma régészeti adattára és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szegedi és budapesti adatbázisa alapján összesen 11 régészeti lelőhelyet ismerünk jelenleg a település határában – hozzá kell tenni, hogy ezek közül egy (Mezőhegyes 2. lelőhely – KÖH azonosító: 28955) a mai településhatárok szerint teljes egészében Mezőkovácsháza területére esik. Az így ismert 10 régészeti lelőhelyhez viszonyítva azonban a Békés megyei régészeti topográfiai munkálatok eddigi

– más települések határát érintő – tapasztalatai alapján egészen bizonyos, hogy a lelőhelyek tényleges száma a több százat is eléri. Az eddig ismert régészeti lelőhelyek a következők.⁶

Mezőhegyes 1. lelőhely, Rajta-erdő, Vasúti kitérő. (KÖH azonosító: 1142)

Térkép száma: 709-444; koordinátái: 645+390, 376+420; hrsz.: 0299/6, 0306, 0307, 0297/5; tengerszint feletti magassága: 98 m.

A lelőhelyet egy leletbejelentés helyszíni szemléje során Szabó J. József azonosította 1977-ben, s területén késő bronzkori edénytöredékeket gyűjtött. A lelőhely 110 x 80 méteresnek jelölt területe valószínűleg nem a teljes kiterjedését ábrázolja.⁷

Mezőhegyes 2. lelőhely, Mezőkovácsháza, Déli határszél, Tóth-tanya. (KÖH azonosító: 28955) *A lelőhely a mai közigazgatási határbeosztás szerint teljes kiterjedésében Mezőkovácsháza területére esik. (Lásd az F-1 tervlap F1/3-as szelvényét)* Az 1969. évi topográfiai térkép határvonalai szerint egy része Mezőhegyes területére esett, ezért kerülhetett a KÖH mezőhegyesi adatbázisába.

Térkép száma: 709-444; koordinátái: 647+530, 377+480; hrsz.: -; tengerszint feletti magassága: 99 m; teljes kiterjedése ismeretlen, de legalább 500 x 200 méter.

Az őskori, szarmata, gepida és Árpád-kori lelőhely a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága által a Száraz-ér rehabilitációs munkáihoz kapcsolódóan 2000-ben végzett terepbejárások során vált ismertté.⁸

A következő 9 lelőhely a KÖH adatbázisában szerepel ugyan, de mindegyik a Tarkó Gábor által 2000-ben és 2001-ben – egyetemi szakdolgozathoz – végzett terepbejárások során vált ismertté. A megfigyelések és a dokumentáció hiányosságai, pontatlanságai miatt azonban egyértelmű, hogy e lelőhelyek minden tekintetben ellenőrzésre szorulnak. A lelőhelyek térképen bejelölt fekvése és a megadott koordináták ugyanis egymásnak ellentmondanak, ráadásul a régészeti topográfiai tapasztalatok sem erősítik meg a térképen megjelölt helyek vonatkozásában a geográfiai viszonyok és a lelőhelyek előfordulásának egybeesését. Ezen okok miatt átvettem ugyan a KÖH adatbázisának adatait, s a lelőhelyeket is feltüntettem a térképen (F-1-es tervlap F1/1 szelvény), de egyiket sem lehet olyan határozott adatnak tekinteni (sem a megadott koordinátákat, sem pedig a lelőhelyek térképen való jelölését), amely alapján a lelőhelyek területéhez helyrajzi számokat lehessen rendelni. Ezt csak a korábbi terepbejárások hitelesítését követően szabad joggal megtenni.

⁶ A lelőhelyek sorszámozásában az egyértelműség és az egységességre való törekvés miatt a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal adatbázisának sorszámkiosztását vettem itt alapul, annak ellenére, hogy az nem követi a lelőhelyek felkutatásának eredeti időrendjét.

⁷ MMM RégAd. 1606/1978; MMM ltsz. 85.34.1-5.

⁸ MMM RégAd. 2435/2003.

Mezőhegyes 3. lelőhely, Pereg-pusztá, 57-es majorbeli Nyárfás út 5. lelőhely. (KÖH azonosító: 30875)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 643+000, 370+090; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 104 m; megadott kiterjedése 350 x 200 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.⁹

Mezőhegyes 4. lelőhely, Pereg-pusztá, Régi KISZ-tábor 6. lelőhely. (KÖH azonosító: 30876)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 642+700, 371+450; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 101 m; megadott kiterjedése 250 x 100 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.¹⁰

Mezőhegyes 5. lelőhely, Pereg-pusztá, 47-es majorbeli Tölgyes-út 7. lelőhely. (KÖH azonosító: 30877)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 642+640, 369+800; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 104 m; megadott kiterjedése 800 x 500 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.¹¹

Mezőhegyes 6. lelőhely, Pereg-pusztá, Magasles 8. lelőhely. (KÖH azonosító: 30878)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 641+780, 371+670; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 102 m; megadott kiterjedése 500 x 200 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.¹²

⁹ BMMI itsz. 22/18/2002.

¹⁰ BMMI itsz. 22/18/2002.

¹¹ BMMI itsz. 22/18/2002.

¹² BMMI itsz. 22/18/2002.

Mezőhegyes 7. lelőhely, Pereg-pusztá, Pókos-földek 9. lelőhely. (KÖH azonosító: 30879)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 641+200, 370+690; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 103 m; megadott kiterjedése 250 x 200 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.¹³

Mezőhegyes 8. lelőhely, Pereg-pusztá, Nyárfás-út 1. lelőhely. (KÖH azonosító: 31809)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 643+890, 371+500; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 106 m; megadott kiterjedése 540 x 200 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.¹⁴

Mezőhegyes 9. lelőhely, Pereg-pusztá, 23-as tábla 2. lelőhely. (KÖH azonosító: 31810)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 644+250, 372+120; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 101 m; megadott kiterjedése 900 x 500 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.¹⁵

Mezőhegyes 10. lelőhely, Pereg-pusztá, Komlószerítő 3. lelőhely. (KÖH azonosító: 31811)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 644+840, 371+150; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 102 m; megadott kiterjedése 550 x 550 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.¹⁶

¹³ BMMI itsz. 22/18/2002.

¹⁴ BMMI itsz. 22/16/2001.

¹⁵ BMMI itsz. 22/16/2001.

¹⁶ BMMI itsz. 22/16/2001.

Mezőhegyes 11. lelőhely, Pereg-pusztá, Vasútállomás 4. lelőhely. (KÖH azonosító: 31812)

Térkép száma: 809-221; megadott koordinátái: 645+120, 372+300; hrsz.: *a lelőhely fekvésének bizonytalanságai miatt egyelőre nem adható meg*; megadott tengerszint feletti magassága: 100 m; megadott kiterjedése 100 x 70 méter.

A lelőhely Tarkó Gábor 2000–2001. évi terepbejárásai során vált ismertté. Terepjárásait a Szegedi Egyetem számára készítendő szakdolgozatához végezte. A lelőhely rögzített adatai (fekvése, leletanyag, koordináták) mindenképpen ellenőrzésre, hitelesítésre szorulnak.¹⁷

A fenti – bár túlnyomó részben csak bizonytalanul – térképen is ábrázolható adatokon kívül több más régészeti vonatkozású adatunk is van, de ezek lokalizálása mai ismereteink szerint teljesen lehetetlen. Nem tudjuk például, hogy hol volt Gallus Sándor 1937. évi szemléje¹⁸ és ásatása.¹⁹ Nem tudjuk azt sem, hogy hol kerültek elő 1925-ben csontvázak.²⁰ Helyszíni nyomozás szükséges Vass István 1965. évi szemléje helyszínének lokalizálásához is.²¹ Ugyanígy nincs adatunk annak az avar kori edénynek a pontos előkerülési helyére vonatkozóan sem, amely Kovácsné Éles Judit ajándékaként került a mezőhegyesi „gyümölcsöskertből” múzeumba 1982-ben.²²

Összegzésként elmondható tehát, hogy Mezőhegyes mai közigazgatási határain belül csak 10 olyan, korábban rögzített régészeti adat ismert, amelyeket konkrét, ma is meghatározható helyhez köthetünk, de mindjárt hozzá kell ehhez tenni, hogy valamennyi adat (térképen való jelölés, koordináta) csak nagyon hozzávetőleges biztonsággal kezelhető, s mindenképpen ellenőrzést kíván. A város közigazgatási területének egészét érintő szisztematikus régészeti topográfiai terepbejárások ugyanis nem voltak, így a régészeti topográfiai módszerek által nyerhető adatokkal sem rendelkezünk. Ugyanakkor a Maros hordalékkúpjának más területein (pl. Battonya határában) végzett topográfiai kutatások alapján bizonyossággal állíthatjuk, hogy Mezőhegyes határában több száz régészeti lelőhelyre lehet számítani. Ennek alapján tehát nemcsak hogy nem zárható ki a tervezés alá vont területen régészeti lelőhelyek léte, hanem az egészen bizonyos, így számolni kell mindenütt esetlegesen előkerülő régészeti jelenségekre, leletekre, lelőhelyekre.

A fenti adatok alapján az adott területen a kulturális örökség védelme elsősorban az általános szabályozók által meghatározott módon garantálható: minden olyan tevékenységhez, amely a mai felszínt legalább 30 cm mélységben érinti, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakhatósági állásfoglalását meg kell előzetesen kérni. Azokon a helyeken pedig, ahol váratlanul kerül elő régészeti lelet vagy jelenség, ott a munkát azonnali hatállyal fel kell függeszteni, s a lelet ill. jelenség előkerüléséről – annak biztonságos őrzése mellett – értesíteni kell a helyi jegyzőt, vagy a megyei múzeumot (jelen esetben: a Békés Megyei Múzeumok Igazgatóságát – Békéscsaba, Gyulai út 1).

¹⁷ BMMI itsz. 22/16/2001.

¹⁸ MMM RégAd 1963/1986.

¹⁹ MMM RégAd 1977/1986.

²⁰ MMM RégAd 1978/1986.

²¹ MMM RégAd 440/1967.

²² MMM ltsz. 90.12.1.

Külön fel kell hívni a figyelmet a halmok védelmére, azok jelenlegi állapotának megőrzésére, a jövőben pedig bolygatatlanságuk biztosítására.

A város belterületén és külterületén egyaránt a megvalósítani szándékozott beruházásokhoz, építkezésekhez, esetleges közművek kialakításához igazodó, kedvező terepviszonyok mellett elvégzett terepbejárás által előzetesen szerzett adatoknak megfelelően biztosítható az örökségvédelem elvárható és megkövetelt védelme. A tervezési területen a jelenlegi felszín alá 30 centimétert meghaladó mélységbe hatoló, beruházáshoz, beépítéshez, közművek fektetéséhez kapcsolódó földmunkákkal párhuzamosan végzett régészeti tevékenység – pl. az optimális körülmények között elvégzett terepbejárás nyomán ismertté vált régészeti lelőhely esetében – megelőző feltárást, vagy pedig – régészeti lelőhelyre vonatkozó adatok hiányában – helyszíni régészeti megfigyelést jelent.

Az örökségvédelem fenti módszerei garantálják, hogy bármilyen régészeti vonatkozású lelet vagy jelenség előkerülése megfelelő módon dokumentálható lesz, sőt szükség esetén megelőző feltárást keretében is lehetőség nyílik részletes adatok feldolgozásával rögzíteni a lelőhelyre, Mezőhegyes történeti múltjára vonatkozó kulturális örökségünk elemeit.

Az érvényben lévő szabályozók és a kulturális örökség védelmének szempontjai alapján ugyanis az előkerülő régészeti lelőhelyek területén a beépítéssel együtt járó vagy más, a mai felszín alá 30 centiméternél mélyebbre ható földmunka csak a régészeti lelőhely veszélyeztetett részének előzetes feltárást követően megengedett.

Fontos azt is megemlíteni, hogy a régészeti topográfiai munkák terepbejárásai során többnyire csupán az egykori települések emlékeit lehet megfigyelni, a mélyben található, régészeti korú temetők helye azonban általában e módszerrel sem azonosítható. Régészeti érdekeltsgű sírok, temetők előkerülése tehát nem zárható ki, hiszen egy-egy temető léte – felszíni jelek hiányában – rejtve marad a régészeti terepbejárások idején. Ennek megmentését, feltárást is biztosítani kell azonban előkerülése esetén, hiszen ezzel garantálható a kulturális örökség védelme, megmentésének lehetősége. Az esetlegesen szükségessé váló megelőző feltárást költségeire vonatkozóan a 2001. évi LXIV. (kulturális) törvény vonatkozó előírása a mérvadó.

A fentiekén kívül tekintettel kell tehát arra az általános elvre is lenni, miszerint a terepjárás módszerei által nem vizsgálható régészeti korú temető/temetők léte a kijelölt területen sem zárható ki.

Ezért a tervezés alá vont terület egyéb irányú hasznosítását, további beépítését megelőző, előkészítő munka, valamint mindenféle földmunka folyamatos feladata, hogy abban kifejezésre jusson a régészeti örökség feltáráának, dokumentálhatóságának mindenkori biztosítása, általános védelme. A beruházónak ugyanis e tevékenység nemcsak hátrányt jelent, hanem hasznot is, hiszen a betartott örökségvédelmi előírásoknak köszönhetően a településrendezési terv a múlt feltáráában is sokat segíthet, mivel az esetlegesen előkerülő leletekhez köthető megelőző feltárást eredményei útján a település lakói saját lakóhelyük múltját jobban megismerhetik. Ez pedig összhangban van azokkal a térségfejlesztési törekvésekkel, alapelvekkel is, amelyek szerint a vidéki turizmus fejlesztése kitörési pontja lehet egy-egy településnek.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

BMMI = Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, Békéscsaba

itsz = iktató szám

ltsz = leltári szám

MMM = Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba

RégAd = Régészeti Adattár

Értékelés

Mezőhegyes város világörökség várományos. E cím elnyeréséhez a település kialakulását jelentő Állami Ménesbirtok településszerkezetet formáló rendszerének jellegzetességei, épített öröksége jelentős mértékben és számban ma is megvannak.

A település szerkezetében őrzi azt a rendszer, hogy központja – a mai belterülete – a Ménesparancsnokság épülete köré szerveződve fejlődik, míg külterületi épületállománya a kerületi központokat is jelentő majorsági területeken van jelen.

A majorságok használata mára már több helyen jelentős mértékben átalakult, differenciálódott és a következő formák vannak jelen:

- majorságok, melyek ma is a lótenyésztés bázisai,
- majorságok, melyek továbbra is közvetlenül vagy áttételesen mezőgazdasági üzemi hasznosításúak,
- vegyes területhasználatú majorságok, melyekben a mezőgazdasági telephelyek vagy egyéb gazdasági célú területek és a lakás célú épületek párhuzamosan vannak jelen,
- az ún. önkormányzati majorok, melyek tulajdonképpen tanyacsoportok és a közelben levő mezőgazdasági üzemi majorokban dolgozók lakóhelyét jelentették, de mára lakosságuk száma rendkívül megfogytakozott.

A településfejlesztési koncepcióban megfogalmazott cél, hogy ezt a településszerkezetet megőrizzük úgy, hogy a majorságok fennmaradjanak eredeti vagy a mai kor lehetőségeihez igazodó új felhasználással, és a külterületen ne jöhessenek létre új, jelenleg nem kialakított telkeken tanyák vagy különleges mezőgazdasági üzemi területek. Ilyen jellegű igények esetén a meglevő szabad ingatlanok felhasználása a megengedett a kialakult településszerkezet megtartása érdekében.

A belterületen sajnos történtek olyan beépítések – pl. a panellakások – melyek egyáltalán nem illeszkednek a hagyományos településképhez. Itt minimum az építészeti karakter átalakítása a feladat, a továbbiakban pedig olyan építési előírások kialakítása a cél, amely illeszti az új épületeket a hagyományos településképhez.

Amennyiben erre gazdasági lehetőség adódik, hosszú távú és igen merész elképzelésként az is megfogalmazható, hogy a nem illeszkedő és nem is illeszthető épületek lebontása történjék meg. Ez természetesen csak állami szerepvállalással, az érintettek teljes kártalanításával lenne megvalósítható.

Ugyancsak állami szerepvállalással képzelhető csak el a meglevő műemlékek felújítása, rekonstrukciója, ami viszont a település turisztikai irányú fejleszthetőségének és a világörökség cím elnyerésének alapvető feltétele. Ehhez talán jó alapot szolgáltathat a világörökségről szóló törvény tervezett változtatása, melynek koncepciója már megszületett.

Mezőhegyesnek, Békés megyének és Magyarországnak is egybecsengő érdeke, hogy a műemlékek felújításával, részben azok újszerű hasznosításával is a település ne csak várományos maradjon a Világörökség listán, hanem valóban a Világörökség része legyen, mely egyben garantálhatja is az itteni értékek fennmaradását, ugyanakkor jó marketinggel hozzájárulhat nemcsak a település, hanem az egész térség fejlődéséhez. Ehhez azonban előzetes állami forrásokból a műemlékek felújítása szükséges az új funkciók „megtalálásával” együtt.

El kell érni a megfelelő felújításokkal, hogy a Világörökségre ne csak a Ménesparancsnokság egykori központja és annak közvetlen környezete kerüljön fel, hanem a teljes település a külterületi majorságokkal együtt mint a sajátos településszerkezetet ma is őrző település.